

RACHUNKOWOŚĆ I SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA FIRMY

REDAKCJA NAUKOWA

Maria Hass-Symotiuk

AUTORKI

Maria Hass-Symotiuk

Iwona Majchrzak

Bożena Nadolna

Marzena Rydzewska

RACHUNKOWOŚĆ I SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA FIRMY

REDAKCJA NAUKOWA

Maria Hass-Symotiuk

AUTORKI

Maria Hass-Symotiuk

Iwona Majchrzak

Bożena Nadolna

Marzena Rydzewska

Stan prawny na 1 września 2024 r.

Recenzentka
Prof. dr hab. Danuta Sołtys

Wydawca
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący
Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Kruś

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski

Poszczególne części książki napisały:

Maria Hass-Symotiuk – wstęp, wykaz kont syntetycznych, rozdz. 1, 2, 6, 9, 10

Iwona Majchrzak – rozdz. 4, 11, 12

Bożena Nadolna – rozdz. 5, 7, 13, 14

Marzena Rydzewska – rozdz. 3, 8, 15

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8390-063-6

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Wykaz kont syntetycznych	19
Rozdział 1	
Rachunkowość jako system pomiaru wielkości ekonomicznych firmy	23
1.1. Istota, zakres i zadania rachunkowości	23
1.2. Zewnętrzne i wewnętrzne regulacje rachunkowości	30
1.3. Zasady prawidłowej rachunkowości – aspekt bilansowy i podatkowy	39
1.4. Struktura rachunkowości	44
1.5. Użytkownicy informacji finansowych	47
1.6. Odpowiedzialność za rachunkowość firmy	49
1.7. Pytania i zadania problemowe	56
Rozdział 2	
Elementy rachunkowości finansowej firmy	60
2.1. Zakładowy plan kont jako podstawa funkcjonowania rachunkowości firmy	60
2.2. Zasady wyceny zasobów majątkowych i źródeł ich finansowania w firmie	67
2.3. Wymagania ustawowe dotyczące dowodów księgowych	76
2.4. Księgi rachunkowe – zasady ich prowadzenia w firmie	83
2.5. Inwentaryzacja jako narzędzie weryfikacji zapisów księgowych	94
2.6. Ochrona zbiorów dokumentacji księgowej	99
2.7. Pytania i zadania problemowe	105

Rozdział 3

Sprawozdawczość finansowa w strukturze rachunkowości firmy	110
3.1. Istota, cechy i zakres sprawozdania finansowego	110
3.2. Zasady sporządzania sprawozdania finansowego	113
3.3. Struktura informacyjna bilansu	118
3.4. Wartość informacyjna rachunku zysków i strat	122
3.5. Informacja dodatkowa i jej przydatność dla użytkownika	124
3.6. Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym i jego wartość poznawcza	128
3.7. Potencjał informacyjny rachunku przepływów pieniężnych	132
3.8. Pozostałe sprawozdania firmy	135
3.9. Badanie, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań finansowych	147
3.10. Pytania i zadania problemowe	154

Rozdział 4

Środki trwałe i wartości niematerialne i prawne firmy	157
4.1. Istota, klasyfikacja i wycena środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	157
4.2. Zasady amortyzacji środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	167
4.3. Aktualizacja wartości i odpisy z tytułu utraty wartości środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	174
4.4. Ujęcie środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych w księgach rachunkowych	179
4.5. Środki trwałe w budowie i ich ewidencja	186
4.6. Pytania i zadania problemowe	194

Rozdział 5

Inwestycje długo- i krótkoterminowe firmy	198
5.1. Pojęcie i podział aktywów inwestycyjnych	198
5.2. Struktura i zasady wyceny instrumentów finansowych oraz pozostałych aktywów inwestycyjnych	202
5.3. Ujęcie w księgach rachunkowych długoterminowych aktywów finansowych i niefinansowych	212
5.4. Klasyfikacja i ewidencja krótkoterminowych aktywów finansowych ...	224
5.5. Wycena i zasady ewidencji akcji (udziałów) własnych oraz zadeklarowanych, ale niewpłaconych wkładów na kapitał podstawowy	228
5.6. Pytania i zadania problemowe	234

Rozdział 6

Środki pieniężne firmy i kredyty bankowe	238
6.1. Istota, rodzaje i zasady gospodarowania środkami pieniężnymi	238
6.2. Środki pieniężne w kasie	243
6.3. Środki pieniężne na rachunkach bankowych	248
6.4. Inne środki pieniężne	255
6.5. Kredyty bankowe, ich rodzaje i ewidencja	261
6.6. Pytania i zadania problemowe	266

Rozdział 7

Należności i zobowiązania w firmie	269
7.1. Kategoria rozrachunków i ich klasyfikacja	269
7.2. Dokumentowanie krajowych i zagranicznych należności i zobowiązań oraz zasady ich wyceny	273
7.3. Należności i zobowiązania z kontrahentami	277
7.4. Zobowiązania i należności z tytułu ubezpieczeń społecznych, podatków i pozostałych obciążeń publicznoprawnych	285
7.5. Rozrachunki z tytułu wynagrodzeń i pozostałe rozrachunki z pracownikami	301
7.6. Należności i zobowiązania z pozostałych tytułów	307
7.7. Utrata wartości należności i odpisy aktualizujące ich wartość	318
7.8. Wycena i ewidencja roszczeń o zapłatę wierzytelności	321
7.9. Pytania i zadania problemowe	323

Rozdział 8

Zapasy firmy: materiały, towary i produkty pracy	327
8.1. Istota i rodzaje oraz zasady gospodarowania zapasami	327
8.2. Wycena i dokumentacja materiałów, towarów i produktów pracy	332
8.3. Zasady ewidencji zakupu i rozchodu materiałów	340
8.4. Zasady ewidencji zakupu i rozchodu towarów	353
8.5. Zasady ewidencji produktów pracy	356
8.6. Nadwyżki i niedobory w rzeczowych zasobach obrotowych	360
8.7. Pytania i zadania problemowe	362

Rozdział 9

Koszty działalności operacyjnej firmy	366
9.1. Istota i klasyfikacja kosztów	366
9.2. Koszty jako przedmiot rachunku kosztów	374
9.3. Ewidencja kosztów w układzie rodzajowym	377
9.4. Rozliczenie kosztów na przekrój podmiotowy i przedmiotowy	385
9.5. Pytania i zadania problemowe	397

Rozdział 10

Zasady i procedury kalkulacji kosztów produktów w firmie	402
10.1. Istota, cel i przedmiot kalkulacji	402
10.2. Koszt wytworzenia bazą rachunku kalkulacyjnego	407
10.3. Rodzaje kalkulacji kosztów	413
10.4. Metody kalkulacji kosztów i ich odmiany	416
10.5. Pytania i zadania problemowe	428

Rozdział 11

Rozliczenia międzyokresowe kosztów i przychodów	432
11.1. Istota i rodzaje rozliczeń międzyokresowych	432
11.2. Ewidencja rozliczeń międzyokresowych kosztów	438
11.3. Ewidencja rozliczeń międzyokresowych przychodów	444
11.4. Pytania i zadania problemowe	447

Rozdział 12

Przychody i koszty związane z ich osiągnięciem w firmie	450
12.1. Pojęcie i rodzaje przychodów oraz kosztów ich uzyskania	450
12.2. Przychody ze sprzedaży produktów i koszty ich uzyskania	456
12.3. Przychody ze sprzedaży towarów i materiałów oraz koszty ich uzyskania	467
12.4. Pozostałe przychody i koszty operacyjne	474
12.5. Przychody i koszty finansowe	480
12.6. Obroty wewnętrzne i ich koszt	483
12.7. Pytania i zadania problemowe	486

Rozdział 13

Kapitały (fundusze) własne w różnych formach własności firm	489
13.1. Definicja i struktura kapitałów (funduszy) własnych	489
13.2. Zasady tworzenia i wykorzystania kapitałów (funduszy) podstawowych oraz ich ujęcie w księgach rachunkowych	495
13.3. Kategorie oraz zasady ewidencji kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych	507
13.4. Kapitał z aktualizacji wyceny	516
13.5. Rodzaje funduszy specjalnych i ich ewidencja	518
13.6. Pytania i zadania problemowe	528

Rozdział 14

Rezerwy na przyszłe zobowiązania w firmie	532
14.1. Kategoria rezerw w świetle polskiego prawa bilansowego	532
14.2. Rezerwy na restrukturyzację, straty z transakcji gospodarczych oraz na inne przyszłe zobowiązania	539
14.3. Rezerwy na świadczenia pracownicze	545

14.4. Rezerwy i aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	553
14.5. Zakres ujawnień informacji o rezerwach i sposób ich prezentacji w sprawozdaniu finansowym	560
14.6. Pytania i zadania problemowe	566
Rozdział 15	
Wynik finansowy i jego podział w księgach rachunkowych firmy	570
15.1. Istota, rodzaje i czynniki kształtujące wynik finansowy	570
15.2. Procedury ustalania wyniku finansowego	571
15.3. Bilansowe i podatkowe ustalanie podatku dochodowego	577
15.4. Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego	580
15.5. Podział wyniku finansowego i jego ewidencja	582
15.6. Pytania i zadania problemowe	585
Bibliografia	589
Wykaz tabel, schematów i rysunków	597
Autorki	605

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
- KSR 1 – uchwała nr 16/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości z 12.09.2017 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” (Dz.Urz. MRiF poz. 216, zał.)
- KSR 2 – uchwała nr 9/2024 Komitetu Standardów Rachunkowości z 2.07.2024 r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 2 „Podatek dochodowy” (Dz.Urz. MF poz. 81, zał.)
- KSR 3 – uchwała nr 14/2018 Komitetu Standardów Rachunkowości z 10.04.2018 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 3 „Niezakończone usługi budowlane” (Dz.Urz. MF poz. 76, zał.)
- KSR 4 – uchwała nr 2/12 Komitetu Standardów Rachunkowości z 14.02.2012 r. w sprawie przyjęcia znowelizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości nr 4 „Utrata wartości aktywów” (Dz.Urz. MF poz. 15)
- KSR 5 – uchwała nr 13/2018 Komitetu Standardów Rachunkowości z 10.04.2018 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 5 „Leasing, najem i dzierżawa” (Dz.Urz. MF poz. 77, zał.)
- KSR 6 – uchwała nr 3/2014 Komitetu Standardów Rachunkowości z 4.03.2014 r. w sprawie przyjęcia znowelizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości nr 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe” (Dz.Urz. MF poz. 12, zał.)
- KSR 7 – uchwała nr 3/2018 Komitetu Standardów Rachunkowości z 13.11.2018 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja” (Dz.Urz. MF z 2019 r. poz. 2, zał.)

- KSR 8 – uchwała nr 10/2020 Komitetu Standardów Rachunkowości z 10.11.2020 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 8 „Działalność deweloperska” (Dz.Urz. MFFiPR poz. 38, zał.)
- KSR 9 – uchwała nr 22/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości z 19.12.2017 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 9 „Sprawozdanie z działalności” (Dz.Urz. MRiF z 2018 r. poz. 4, zał.)
- KSR 10 – uchwała nr 11/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości z 12.06.2017 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 10 „Umowy o partnerstwie publiczno-prywatnym oraz umowy koncesji na roboty budowlane lub usługi” (Dz.Urz. MRiF poz. 142, zał.)
- KSR 11 – uchwała nr 4/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości z 3.04.2017 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Standardu Rachunkowości nr 11 „Środki trwałe” (Dz.Urz. MRiF poz. 105, zał.)
- KSR 12 – uchwała nr 10/2018 Komitetu Standardów Rachunkowości z 27.03.2018 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Standardu Rachunkowości nr 12 „Działalność rolnicza” (Dz.Urz. MF poz. 78, zał.)
- KSR 13 – uchwała nr 6/2019 Komitetu Standardów Rachunkowości z 16.04.2019 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Standardu Rachunkowości nr 13 „Koszt wytworzenia jako podstawa wyceny produktów” (Dz.Urz. MF poz. 60, zał.)
- KSR 14 – uchwała nr 6/2021 Komitetu Standardów Rachunkowości z 6.07.2021 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Standardu Rachunkowości nr 14 „Kontynuacja działalności oraz rachunkowość jednostek przy braku kontynuowania działalności” (Dz.Urz. MFFiPR poz. 119, zał.)
- KŚT – rozporządzenie Rady Ministrów z 3.10.2016 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT) (Dz.U. poz. 1864)
- MSR 1 – Międzynarodowy Standard Rachunkowości 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” (Dz.Urz. UE L 237 z 2023 r., s. 7)
- MSR 18 – Międzynarodowy Standard Rachunkowości 18 „Przychody” (Dz.Urz. UE L 320 z 2008 r., s. 99)
- MSR 19 – Międzynarodowy Standard Rachunkowości 19 „Świadczenia pracownicze” (Dz.Urz. UE L 237 z 2023 r., s. 109)
- MSR 36 – Międzynarodowy Standard Rachunkowości 36 „Utrata wartości aktywów” (Dz.Urz. UE L 237 z 2023 r., s. 258)
- MSR 38 – Międzynarodowy Standard Rachunkowości 38 „Wartości niematerialne” (Dz.Urz. UE L 237 z 2023 r., s. 305)
- o.p. – ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2023 r. poz. 2383 ze zm.)
- pr. przeds. – ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.)
- pr. spół.
r.i.f. – ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2024 r. poz. 593)
– rozporządzenie Ministra Finansów z 12.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 277)

---

u.b.r.	– ustawa z 11.05.2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1035)
u.p.d.o.f.	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2024 r. poz. 226 ze zm.)
u.p.d.o.p.	– ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 2805 ze zm.)
u.p.t.u.	– ustawa z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2024 r. poz. 361 ze zm.)
u.r.	– ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm.)
ustawa o PPK	– ustawa z 4.10.2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 427)

Inne

AVCO	– <i>Average Costing Method</i>
EOG	– Europejski Obszar Gospodarczy
FIFO	– <i>First In, First Out</i>
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
KSR	– Krajowe Standardy Rachunkowości
LIFO	– <i>Last In, First Out</i>
MSR	– Międzynarodowe Standardy Rachunkowości
MSSF	– Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
NIP	– numer identyfikacji podatkowej
OCEP	– odchylenia od cen ewidencyjnych produktów
SAD	– statystyczny dokument celny
SDR	– <i>Special Drawing Rights</i>
system FK	– system finansowo-księgowy
US	– urząd skarbowy
VAT	– <i>value-added tax</i>
ZFŚS	– zakładowy fundusz świadczeń socjalnych
ZPK	– zakładowy plan kont

WSTĘP

W warunkach gospodarki rynkowej obserwuje się zwiększone zainteresowanie specyficznym zasobem, jakim jest informacja finansowa. Stanowi ona podstawę podejmowania poprawnych decyzji oraz kontroli ich realizacji na wszystkich szczeblach zarządzania przedsiębiorstwem. Informacje te są także potrzebne zarówno użytkownikom zewnętrznym (np. inwestorom, kontrahentom, bankom) do oceny działalności przedsiębiorstwa, jak i wewnętrznym (kierownictwu różnych szczebli zarządzania) do rozliczenia ich z dokonań (osiągniętych rezultatów) i do efektywnego wykorzystania powierzonych im składników majątkowych.

Sprawne zarządzanie wymaga dostępu do informacji o posiadanych zasobach czynników produkcji, o źródłach ich finansowania, o realizowanych procesach i ich kosztach, uzyskiwanych przychodach oraz o osiągniętych rezultatach (efektach) działalności. Zasadniczym źródłem tych informacji jest rachunkowość. Stanowi ona system pomiaru i identyfikacji zdarzeń i procesów gospodarczych oraz generowania i komunikowania przydatnych różnym użytkownikom informacji finansowych o działalności jednostki, wykorzystywanych do podejmowania różnorodnych decyzji, i to zarówno przez kierownictwo przedsiębiorstwa, jak i odbiorców zewnętrznych.

W zależności od zakresu tych informacji, ich charakteru oraz stosowanych procedur przetwarzania danych wyróżnia się trzy obszary rachunkowości: rachunkowość finansową, rachunkowość podatkową i rachunkowość zarządczą. Dwa pierwsze obszary rachunkowości są ukierunkowane przede wszystkim na zaspokojenie potrzeb odbiorców zewnętrznych. Rachunkowość finansowa dostarcza informacji powtarzalnych zwłaszcza dla inwestorów, banków, kontrahentów. Z kolei rachunkowość podatkowa umożliwia ustalanie zobowiązań podatkowych (np. podatku dochodowego, VAT) oraz dokonywanie rozliczeń z fiskusem. Rachunkowość zarządcza natomiast opracowuje informacje zindywidualizowane, dostosowane do rozwiązywanych przez kierownictwo problemów decyzyjnych.

Książka stanowi kompendium wiedzy o systemie informacyjnym rachunkowości i sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw kontynuujących działalność.

Treść pracy ujęto w piętnastu rozdziałach, które obrazują problemy ogólne praktycznymi występującymi w przedsiębiorstwie.

Na tle ogólnej charakterystyki rachunkowości jako systemu pomiaru wielkości ekonomicznych, który powinien być ukierunkowany na generowanie przydatnych informacji finansowych na potrzeby różnych użytkowników (wewnętrznych i zewnętrznych), ukazano elementy tego systemu mające istotny wpływ na jego prawidłowe funkcjonowanie. Szczególną uwagę zwrócono na zakładowy plan kont stanowiący fundament systemu rachunkowości, zasady wyceny zasobów majątkowych (aktywów) i źródeł ich finansowania (pasywów), wymagania ustawowe dotyczące dowodów księgowych, zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych, jak też sposoby weryfikacji zapisów księgowych. Ta część opracowania została wzbogacona o problematykę przechowywania, ochrony i udostępniania zbiorów dokumentacji księgowej.

Następny rozdział poświęcono omówieniu sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa. Zwrócono w nim uwagę na istotę, zakres i procedury sporządzania sprawozdania finansowego oraz potencjał informacyjny poszczególnych jego elementów (bilansu, rachunku zysków i strat, informacji dodatkowej, zestawienia zmian w kapitale/funduszu własnym, rachunku przepływów pieniężnych), a także pozostałą sprawozdawczość (sprawozdania: z działalności w roku obrotowym, z płatności na rzecz administracji publicznej). Zawarto w nim również problematykę badania, składania do właściwego rejestru sądowego, udostępniania i ogłaszania sprawozdań finansowych.

Kolejne rozdziały koncentrują się na najistotniejszych obszarach rachunkowości finansowej i podatkowej związanych z prowadzoną działalnością przedsiębiorstwa (produkcyjną, usługową, handlową). Dotyczą one problematyki poszczególnych składników aktywów i pasywów (środki trwałe i wartości niematerialne i prawne, inwestycje długo- i krótkoterminowe, środki pieniężne, rozrachunki i roszczenia, rzeczowe aktywa obrotowe, kapitały i fundusze, rezerwy na zobowiązania, a także koszty i przychody związane z prowadzoną działalnością, zasady kalkulacji kosztów jednostkowych oraz ustalanie i podział wyniku finansowego). W ramach każdego rozdziału przedstawiono definicje omawianych kategorii bilansowych i wynikowych, zasady ich pomiaru, wyceny w ciągu roku obrotowego (wycena bieżąca) i na dzień bilansowy, ukazano zasady funkcjonowania poszczególnych kont, schematy księgowania (rozwiązania ewidencyjne typowych operacji gospodarczych) oraz przykładowe rozwiązania. Każdy rozdział kończą pytania i zadania problemowe, które ogniskują się na zagadnieniach kluczowych umożliwiających weryfikację zawarty treści.

W zaproponowanych w poszczególnych rozdziałach schematach księgowania oraz przykładach liczbowych wykorzystano wykaz kont zawierający ich nazwy i symbole.

Zaletą opracowania jest przede wszystkim wszechstronne i wieloaspektowe przedstawienie rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Ukazano w nim zagadnienia najbardziej aktualne i istotne, z uwzględnieniem możliwości różnych rozwiązań oraz wykorzystaniem obowiązujących regulacji prawnych (a w szczególności prawa bilansowego, krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości, w tym także stanowisk dotyczących problematycznych kwestii z zakresu rachunkowości, prawa podatkowego, Kodeksu spółek handlowych itp.).

Bogactwo przedstawionych problemów, szerokie wykorzystanie literatury przedmiotu oraz obowiązujących regulacji prawnych sprawiają, że książka może być cennym źródłem w poszerzaniu wiedzy z rachunkowości, jej uporządkowaniu i ugruntowaniu oraz nabyciu umiejętności praktycznego wykorzystania zarówno dla studentów studiów ekonomicznych, studiów podyplomowych, jak i dla praktyków gospodarczych prowadzących pełne księgi rachunkowe (zarówno obligatoryjnie, jak i z wyboru).

Jej adresatami mogą być także menedżerowie przedsiębiorstw, przedstawiciele rad nadzorczych odpowiedzialni za kształt systemu informacyjnego rachunkowości oraz przyjętą politykę w tym zakresie, firmy oferujące usługi finansowo-księgowe, także osoby zajmujące się profesjonalnie prowadzeniem ksiąg rachunkowych, główni księgowi, pracownicy pionów finansowo-ekonomicznych, syndycy masy upadłości, jak też kontrolerzy i audytorzy wewnętrzni.

Zaprezentowane w opracowaniu treści są aktualne na 1.09.2024 r.

Maria Hass-Symotiuk

WYKAZ KONT SYNTETYCZNYCH

Symbol konta księgi głównej (syntetycznego)	Nazwa konta zastosowanego w pracy
Zespół 0 – AKTYWA TRWAŁE	
010	Środki trwałe
020	Wartości niematerialne i prawne
030	Długoterminowe aktywa finansowe i inne inwestycje
040	Inwestycje w nieruchomości i prawa
070	Umorzenie środków trwałych
071	Umorzenie wartości niematerialnych i prawnych
073	Umorzenie i aktualizacja inwestycji w nieruchomości i prawa
075	Odpisy z tytułu trwałej utraty wartości środków trwałych
076	Odpisy z tytułu trwałej utraty wartości niematerialnych i prawnych
078	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe
080	Środki trwałe w budowie
082	Odpisy aktualizujące środki trwałe w budowie
Konta pozabilansowe	
091	Środki trwałe w likwidacji
092	Środki trwałe dzierżawione
093	Środki trwałe obce
094	Środki trwałe oddane w leasing
Zespół 1 – ŚRODKI PIENIĘŻNE, RACHUNKI BANKOWE ORAZ INNE KRÓTKOTERMINOWE AKTYWA FINANSOWE	
100	Kasa
130	Rachunki bankowe
132	Kredyty bankowe
133	Inne środki pieniężne
140	Krótkoterminowe aktywa finansowe
149	Odpisy aktualizujące wartość krótkoterminowych aktywów finansowych
150	Udziały i akcje własne przeznaczone do zbycia

Symbol konta księgi głównej (syntetycznego)	Nazwa konta zastosowanego w pracy	
Zespół 2 – ROZRACHUNKI I ROSZCZENIA		
200		Rozrachunki z odbiorcami
201		Rozrachunki z dostawcami
205		Zobowiązania wekslowe
221		Rozrachunki z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych
222		Rozrachunki z tytułu pobranych zaliczek na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych
223		Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT
225		Rozrachunki z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych
228		Inne rozrachunki publicznoprawne
230		Rozrachunki z tytułu wynagrodzeń
234		Inne rozrachunki z pracownikami
235		Rozrachunki z tytułu pożyczek udzielanych pracownikom z ZFŚS
240		Rozliczenie niedoborów i szkód
241		Rozliczenie nadwyżek
245		Rozrachunki wewnątrzzakładowe
246		Należności dochodzone na drodze sądowej
249		Pozostałe rozrachunki
260		Odpisy aktualizujące wartość należności
Konta pozabilansowe		
291		Należności warunkowe
292		Zobowiązania warunkowe
293		Weksle obce dyskontowane lub indosowane
294		Zobowiązania zabezpieczone na majątku
Zespół 3 – MATERIAŁY I TOWARY		
300		Rozliczenie zakupu
310		Materiały
320		Materiały w przerobie
330		Towary
340		Odchylenia od cen ewidencyjnych materiałów
341		Odchylenia od cen ewidencyjnych towarów
342		Odpisy aktualizujące wartość towarów
343		Odpisy aktualizujące wartość materiałów
Konta pozabilansowe		
390	10	Zapasy obce
391	20	Towary w komisie
Zespół 4 – KOSZTY WEDŁUG RODZAJÓW I ICH ROZLICZENIE		
410		Amortyzacja
420		Zużycie materiałów i energii

Symbol konta księgi głównej (syntetycznego)	Nazwa konta zastosowanego w pracy
430	Usługi obce
440	Podatki i opłaty
450	Wynagrodzenia
460	Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia
470	Pozostałe koszty rodzajowe
490	Rozliczenie kosztów rodzajowych
Zespół 5 – KOSZTY WEDŁUG TYPÓW DZIAŁALNOŚCI I ICH ROZLICZENIE	
500	Koszty działalności podstawowej – produkcyjnej
501	Koszty działalności podstawowej – handlowej
503	Koszty działalności podstawowej – usługowej
510	Braki
521	Koszty wydziałowe
522	Koszty zakupu
531	Koszty działalności pomocniczej
535	Koszty sprzedaży
550	Koszty ogólnego zarządu
580	Rozliczenie kosztów działalności
Zespół 6 – PRODUKTY I ROZLICZENIA MIĘDZYOKRESOWE	
600	Produkty gotowe
601	Półfabrykaty
620	Odchylenia od cen ewidencyjnych produktów
625	Odписy aktualizujące wartość produktów
640	Rozliczenia międzyokresowe kosztów
650	Pozostałe rozliczenia międzyokresowe
Zespół 7 – PRZYCHODY I KOSZTY ZWIĄZANE Z ICH OSIĄGNIĘCIEM	
700	Sprzedaż produktów
701	Koszt sprzedanych produktów
730	Sprzedaż materiałów
731	Wartość sprzedanych materiałów w cenach zakupu (nabycia)
740	Sprzedaż towarów
741	Wartość sprzedanych towarów w cenach zakupu (nabycia)
750	Przychody finansowe
751	Koszty finansowe
760	Pozostałe przychody operacyjne
761	Pozostałe koszty operacyjne
790	Obroty wewnętrzne
791	Koszty obrotów wewnętrznych

Symbol konta księgi głównej (syntetycznego)	Nazwa konta zastosowanego w pracy	
Zespół 8 – KAPITAŁY (FUNDUSZE) WŁASNE, FUNDUSZE SPECJALNE I WYNIK FINANSOWY		
801		Kapitał (fundusz) podstawowy
	801-1	Fundusz założycielski
	801-2	Fundusz udziałowy – spółdzielnia
	801-3	Kapitał zakładowy
	801-5	Kapitał właścicieli (wspólników)
810		Kapitał (fundusz) zapasowy
	810-1	Fundusz przedsiębiorstwa
	810-2	Fundusz zasobowy
	810-3	Kapitał zapasowy
811		Kapitał (fundusz) rezerwowy
812		Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny
820		Rozliczenie wyniku finansowego
830		Rezerwy
840		Rozliczenia międzyokresowe przychodów
850		Fundusze specjalne
860		Wynik finansowy
870		Podatek dochodowy
871		Inne obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego

Rozdział 1

RACHUNKOWOŚĆ JAKO SYSTEM POMIARU WIELKOŚCI EKONOMICZNYCH FIRMY

1.1. Istota, zakres i zadania rachunkowości

Niezbędnym warunkiem prowadzenia działalności przez każde przedsiębiorstwo jest dostęp jego kierownictwa do informacji o posiadanych zasobach czynników produkcji, ich wykorzystaniu w realizowanych procesach, poniesionych kosztach, uzyskanych przychodach, jak też o osiągniętych rezultatach. Zasadniczym źródłem tych informacji jest rachunkowość, stanowiąca logiczny, kompletny i zwarty system generowania i komunikowania różnym użytkownikom informacji, głównie finansowych, niezbędnych do zarządzania.

Rachunkowość stanowi wyjątkowy podsystem generowania informacji, w którym można wyróżnić następujące działania:

- identyfikację zdarzeń i procesów,
- opis, pomiar i wycenę,
- grupowanie (klasyfikację),
- ujmowanie (ewidencję),
- gromadzenie i weryfikację danych i informacji,
- przetwarzanie danych,
- prezentację i komunikowanie oraz
- interpretację informacji.

Zakres znaczeniowy powyższych działań nie jest rozłączny, niekiedy nakładają się one na siebie. Stąd ogół wykonywanych działań określa się także mianem „gromadzenia”.

„przetwarzania, prezentacji oraz komunikacji”¹, a niekiedy również „interpretacji”² danych i/lub informacji finansowych.

Informacje generowane w rachunkowości dotyczą wielkości majątku (aktywów), kapitałów (własnych i obcych), kosztów, przychodów i wyniku finansowego, a także uzyskanych rezultatów (efektów) działalności przedsiębiorstwa, zmian w jego majątku i sytuacji finansowej. Informacje te pozyskuje się za pomocą specyficznych form, metod, rozwiązań technicznych i organizacyjnych. Dzięki temu uzyskuje się sformalizowany, wewnątrznie spójny i zbilansowany obraz działalności gospodarczej o uniwersalnym charakterze³. Szczególnym atrybutem rachunkowości jest skoncentrowanie uwagi na finansowych konsekwencjach jego działalności. Rachunkowość, jak żaden inny system, pozwala na ustalenie wyniku finansowego oraz ocenę kondycji finansowej podmiotu.

W literaturze przedmiotu rachunkowość jest różnie pojmowana. Uznaje się ją za system ewidencji zdarzeń i procesów gospodarczych, system informacyjny, język działalności gospodarczej, system pomiaru, działalność usługową, środek służący do przedstawienia bieżącej ekonomicznej rzeczywistości, sztukę i ideologię⁴. Wybrane definicje rachunkowości zestawiono w tabeli 1.1.

Tabela 1.1. Rachunkowość jako system generowania informacji w wybranych definicjach

Treść definicji rachunkowości	Autor
„System informacyjny służący użytkownikom do podejmowania decyzji gospodarczych, zwłaszcza finansowych, oraz rozliczania kierownictwa z odpowiedzialnego i efektywnego zarządzania majątkiem”	A. Jarugowa, <i>Rachunkowość finansowa</i> , Łódź 1993, s. 18
„Sztukę zapisywania, klasyfikacji oraz podsumowywania w sposób znamieny i w kategoriach pieniężnych operacji i zdarzeń, które przynajmniej częściowo mają charakter finansowy, a także jako sztukę interpretacji tych czynności i ich rezultatów”	A.A. Hendriksen, M.F. Breda, <i>Teoria rachunkowości</i> , Warszawa 2002, s. 143
„System pomiaru i ewidencji procesów gospodarczych zachodzących w przedsiębiorstwie oraz przetwarzania informacji w celu dostarczenia ich użytkownikom”	<i>Rachunkowość międzynarodowa</i> , red. L. Bednarski, J. Gierusz, Warszawa 2001, s. 12
„System gromadzenia i przetwarzania danych dotyczących stanów i procesów kształtujących majątek jednostki gospodarczej w celu dostarczenia informacji ekonomiczno-finansowych”	<i>Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw</i> , red. K. Sawicki, Wrocław 2016, s. 13

¹ S. Matulich, L.E. Heitger, *Financial Accounting*, New York 1985, s. 5.

² S. Skrzywan, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, Warszawa 1968, s. 5, za: W. Brzezina, *Ogólna teoria współczesnej rachunkowości*, Częstochowa 2006, s. 18.

³ *Rachunkowość. Zasady prowadzenia według znowelizowanych regulacji krajowych i międzynarodowych*, cz. 1, red. T. Kiziukiewicz, Wrocław 2010, s. 14.

⁴ A. Szychta, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, Warszawa 1996, s. 19–22.

Treść definicji rachunkowości	Autor
„Systemem ewidencji, a więc całościowym, uporządkowanym układem metod i reguł sformułowanych przez teorię. [...] dokonywane w jej ramach pomiar, rejestracja, grupowanie, prezentacja i interpretacja określonych zjawisk gospodarczych są związane z indywidualnym podmiotem gospodarującym, a więc z jednostką wyodrębnioną pod względem organizacyjnym i majątkowym z całości gospodarki narodowej. Rachunkowość opiera się na zastosowaniu specyficznych metod postrzegania rzeczywistości w celu ujęcia w pieniądzu stanu i ruchu środków gospodarczych odbywających się w tych jednostkach”	<i>Mała encyklopedia rachunkowości</i> , red. S. Skrzywan, Warszawa 1971, s. 657
„Uniwersalny, elastyczny, przedmiotowy system informacyjno-kontrolny, zdeterminowany metodą bilansową, która jest nierozzerwalnie z nim związaną metodą poznawczą, umożliwiającą tworzenie liczbowego obrazu powstania, podziału i przepływu wartości oraz wynikających stąd rozrachunków między podmiotami gospodarczymi”	E. Burzym, <i>Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji</i> , Warszawa 1980, s. 13
„Szczególny system informacyjno-kontrolny, retro- i prospektywny, który posiada monopol na ustalenie wyniku finansowego (zysk lub strata) i kondycji finansowej podmiotu gospodarczego (majątek, kapitały własne i obce)”	W. Brzezina, <i>Ogólna teoria rachunkowości</i> , Częstochowa 1998, s. 21
„Rachunkowość powszechnie nazywana jest językiem biznesu. Ludzie w świecie biznesu – właściciele, menedżerowie, bankierzy, maklerzy – wszyscy używają terminów i koncepcji rachunkowości, aby opisać majątek, źródła finansowania i działalność każdego biznesu małego i dużego. [...] Podstawowym jej celem jest dostarczenie informacji finansowych o działalności podmiotu gospodarczego”	E. Walińska, <i>Rachunkowość w świetle podatku dochodowego</i> , Warszawa 1997, s. 13

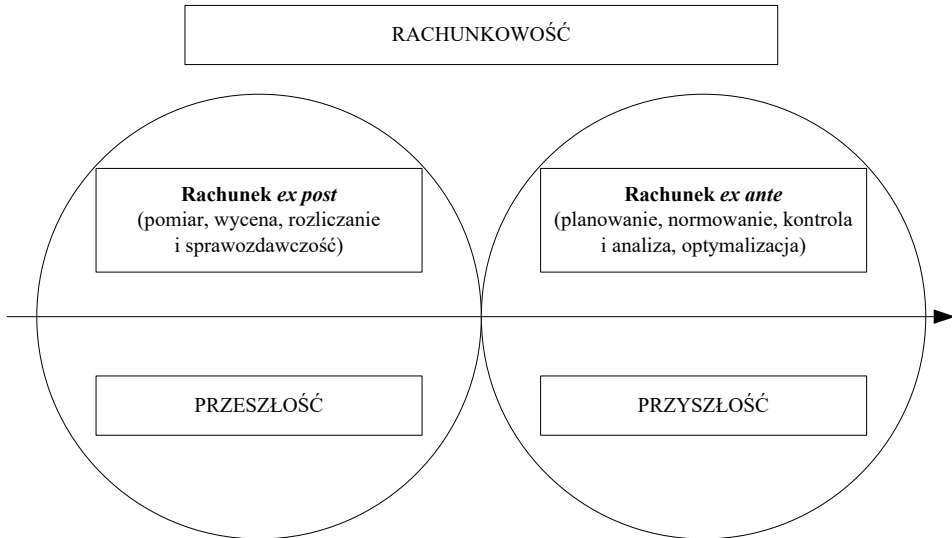
Źródło: opracowanie własne.

Z przedstawionych definicji wynika, że rachunkowość jest systemem identyfikacji i kwantytatywnego pomiaru zdarzeń i procesów związanych z gospodarowaniem, ich przetwarzania i analizy oraz komunikowania (przekazywania) różnym użytkownikom informacji finansowych o działalności podmiotu do podejmowania decyzji i oceny jego ekonomicznej aktywności⁵. Pomiar działalności jest dokonywany na podstawie zasad, koncepcji i konwencji oraz norm (standardów) określonych w obowiązujących regulacjach prawnych.

Współcześnie uznaje się rachunkowość za „szczególny system informacyjno-kontrolny, retro- i prospektywny, który posiada monopol na ustalenie wyniku finansowego (zysk lub strata) i kondycji finansowej podmiotu gospodarczego (majątek, kapitały własne i obce)”⁶. Ilustruje to rysunek 1.1.

⁵ E. Henke, *Introduction to non profit organization accounting*, Boston–Massachusetts 1985, s. 11.

⁶ W. Brzezina, *Ogólna...*, s. 21.

Rysunek 1.1. Rachunkowość jako system retro- i prospektywny

Źródło: opracowanie własne na podstawie W. Brzezina, *Rachunkowość [w:] Encyklopedia rachunkowości*, red. M. Gmytrasiewicz, Warszawa 2005, s. 642.

Szczególny charakter tego systemu polega na:

- ograniczeniu przedmiotu rachunkowości do zdarzeń gospodarczych wyrażonych wartościowo i ujmowanych w odpowiednich przekrojach czasowych;
- zastosowaniu własnej klasyfikacji zdarzeń gospodarczych, która pozwala na tworzenie agregatów ekonomiczno-rachunkowych, nieodzownych w zarządzaniu finansami (aktywa – pasywa, koszty – przychody – wyniki)⁷;
- dokonywaniu rejestracji procesów gospodarczych wyłącznie na podstawie dokumentów źródłowych, stwierdzających fakt wystąpienia operacji gospodarczej;
- stosowaniu do rejestracji specyficznych urządzeń księgowych; podstawowym z nich jest konto księgowe;
- określeniu przekrojów informacji o działalności gospodarczej jednostki przez opracowania zakładowego planu kont;
- stosowaniu do rejestracji operacji gospodarczych na kontach zasady podwójnego zapisu;
- zachowaniu zasady ciągłości;
- potwierdzaniu wiarygodności rejestracji operacji gospodarczych i stanów finansowo-majątkowych poprzez inwentaryzację; w razie wystąpienia różnic między stanem rzeczywistym i ewidencyjnym dokonuje się korekty tego ostatniego⁸.

⁷ W. Brzezina, *Ogólna...*, s. 21.

⁸ *Rachunkowość. Zasady prowadzenia...*, cz. 1, s. 14.

Celem rachunkowości jest generowanie informacji na potrzeby odbiorców wewnętrznych i zewnętrznych. Realizacja tego celu wymaga dokonywania pomiaru zdarzeń i procesów gospodarczych oraz ich rezultatów będących konsekwencją podjętych decyzji w trakcie prowadzonej działalności. W zależności od rodzaju jednostki te ostatnie mogą dotyczyć w szczególności: wielkości wypracowanego wyniku finansowego, ograniczania stanu zobowiązań, w tym wymagalnych, utrzymania płynności i wypłacalności czy efektywnego wykorzystania zasobów. Pomiar przepływów rzeczowych i finansowych oraz przyrostu wartości następuje według specyficznych dla systemu rachunkowości reguł i procedur określonych w prawie bilansowym oraz wewnętrznych uregulowaniach przedsiębiorstwa.

Rachunkowość jednostek gospodarczych prowadzących księgi rachunkowe obejmuje wiele elementów tworzących całość. Zostały one przedstawione w tabeli 1.2.

Tabela 1.2. Komponenty systemu rachunkowości i ich charakterystyka

Elementy	Zakres zagadnień	Realizowane cele
Zasady (polityka rachunkowości)	1) ustalenie roku obrotowego i okresu sprawozdawczego 2) sposób prowadzenia ksiąg, w tym: a) zakładowy plan kont b) wykaz ksiąg rachunkowych c) dokumentacja systemu przetwarzania danych przy użyciu komputera d) system ochrony danych i ich zbiorów	określenie sposobu prowadzenia rachunkowości i jej powiązanie z systemem kontroli wewnętrznej
Dowody księgowe	1) dowody wewnętrzne (obce i własne) 2) dowody własne a) jednostkowe b) zbiorcze c) korygujące d) zastępcze e) rozliczeniowe	odzwierciedlenie zdarzeń i procesów gospodarczych występujących w jednostce, które powodują zmiany stanu, wartości i struktury majątku i źródeł jego pochodzenia oraz oddziałują na wynik finansowy
Księgi rachunkowe	1) dziennik 2) księga główna 3) księgi pomocnicze 4) zestawienie obrotów i sald 5) inwentarz	umożliwiają zapis różnorodnych operacji gospodarczych oraz agregację danych źródłowych i informacji, a także ich kontrolę (uzgadnianie)
Inwentaryzacja składników aktywów i pasywów	zasady i metody inwentaryzacji, jej terminy, organizacja inwentaryzacji, rozliczenie wyników inwentaryzacji	weryfikacja danych księgowych ze stanem faktycznym

Elementy	Zakres zagadnień	Realizowane cele
Wycena aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego	przyjęty sposób wyceny zasobów, ustalenia wartości rozchodów rzeczowych składników majątku, sposoby ustalenia wyniku finansowego	ukazanie ekonomicznej (realnej) wartości majątku i rezultatu działalności (zysk, strata) jednostki
Sprawozdawczość finansowa 1) wszystkich jednostek prowadzących księgi rachunkowe	1) wprowadzenie do sprawozdania finansowego 2) bilans 3) rachunek zysków i strat 4) dodatkowe informacje i objaśnienia	prezentacja wizerunku jednostki (jej sytuacji majątkowej, finansowej, wyniku finansowego oraz zmian w tym zakresie)
2) jednostek, których sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowemu badaniu	1) rachunek przepływów pieniężnych 2) zestawienie zmian w stanie kapitału (funduszu) własnego 3) sprawozdanie z działalności w roku obrotowym (tylko jednostek przewidzianych ustawą)	
Gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych oraz pozostałej dokumentacji	przechowywanie opisu przyjętych zasad rachunkowości, dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych i dokumentów inwentaryzacyjnych oraz sprawozdawczości finansowej	możliwość weryfikacji sprawozdań finansowych w celu udowodnienia ich prawdziwości i rzetelności
Badanie i składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań finansowych w przypadkach przewidzianych ustawą	1) obowiązkowe 2) fakultatywne (na podstawie decyzji jednostki)	uwiarygodnienie wizerunku jednostki gospodarczej przez osobę zaufania publicznego (biegłego rewidenta)

Źródło: opracowanie własne.

Zasadniczym celem rachunkowości jest generowanie informacji finansowych na potrzeby różnych odbiorców (wewnętrznych i zewnętrznych). Realizacja tego celu wymaga pomiaru zdarzeń i procesów gospodarczych oraz ich rezultatów stanowiących konsekwencję podjętych decyzji w trakcie prowadzonej działalności. Te ostatnie mogą dotyczyć w szczególności: wielkości wypracowanego wyniku finansowego, utrzymania płynności i wypłacalności, monitorowania stanu zobowiązań (w tym wymagalnych), ograniczania ich wysokości czy efektywnego wykorzystania posiadanych zasobów. Pomiar przepływów rzeczowych i finansowych oraz przyrostu wartości następuje według specyficznych dla systemu rachunkowości reguł i procedur określonych w prawie bilansowym oraz w wewnętrznych uregulowaniach przedsiębiorstwa.

W warunkach gospodarki rynkowej rachunkowość przedsiębiorstw nabiera coraz większego znaczenia. Dostarcza ona różnym użytkownikom informacji finansowych służących podejmowaniu decyzji oraz umożliwia rozliczenie kierownictwa z efek-

tywnego zarządzania powierzonym majątkiem, a także z osiągniętych rezultatów (dokonań). Podczas przygotowywania tych informacji wykorzystuje się specyficzne metody, reguły (procedury) postępowania, formy, urządzenia ewidencyjne i środki techniczne, które gwarantują ich rzetelność, wiarygodność, terminowość, porównywalność, sprawdzalność i odpowiednią szczegółowość.

Dostarczane zbiory informacji (w postaci sprawozdań finansowych i raportów) zawierają informacje przydatne dla różnych użytkowników do oceny sytuacji majątkowej i finansowej, rentowności, płynności oraz wypłacalności jednostki gospodarczej, a także podatności na zmiany w otoczeniu, które wpłyną na jej sytuację finansową w przyszłości. Są one także bazą do rozliczenia kierownictwa z osiągniętych rezultatów.

Generowane informacje finansowe muszą spełniać wiele standardów jakościowych, z których za istotne uznaje się dokładność, wiarygodność i porównywalność. Rachunkowość w swych rozwiązaniach musi godzić potrzeby informacyjne wielu różnych użytkowników (także potencjalnych i anonimowych).

Zadaniem rachunkowości jest pomoc w wytyczaniu (kreowaniu) przyszłych działań (budżetowanie), alokacja zasobów wewnątrz przedsiębiorstwa, rejestracja zdarzeń i procesów gospodarczych, ich monitorowanie i kontrola przez porównanie danych wyznaczonych i zrealizowanych oraz ocena dokonań. Ponadto powinna ona także dostarczyć informacji niezbędnych do rozliczenia z:

- 1) kontrahentami (z tytułu dostaw, robót i usług),
- 2) pracownikami (np. z tytułu wynagrodzeń),
- 3) ZUS (z tytułu ubezpieczeń społecznych),
- 4) fiskusem (z tytułu podatków),
- 5) instytucjami finansowymi (np. z tytułu ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej).

Rachunkowość pełni liczne funkcje (por. tabela 1.3). Za najważniejsze z nich uznaje się⁹:

- 1) informacyjną, która przejawia się w zabezpieczeniu informacji niezbędnych do podejmowania decyzji i kontroli ich realizacji;
- 2) kontrolną, związaną z ochroną majątku oraz oceną rzeczywistej sytuacji majątkowo-kapitałowej, przejawiającą się w jej oddziaływaniu prewencyjnym (np. zapobieganie niekorzystnym zjawiskom), ingerencyjnym (np. ujawnianie niegospodarności) i interwencyjnym (np. kształtowanie poziomu kosztów działalności, wyników finansowych, decyzje korekcyjne);
- 3) analityczną, umożliwiającą ustalenie i ocenę związków przyczynowo-skutkowych występujących między wielkościami stanowiącymi podstawę porównań

⁹ Por. A. Jarugowa, *Współczesne problemy rachunkowości*, Warszawa 1991, s. 15.

z wielkościami faktycznymi, a także w odpowiedniej interpretacji treści generowanych informacji finansowych;

- 4) ewidencyjną, przejawiającą się w rejestrowaniu posiadanych zasobów czynników produkcji oraz zrealizowanych procesów gospodarczych;
- 5) rozliczeniową, ukierunkowaną na ustalenie wyniku finansowego i jego podział oraz umożliwienie rozliczenia (zarządu) kierownictwa z efektywnego zarządzania powierzonym mu majątkiem, jak też
- 6) atestacyjną (dowodową), związaną z dostarczaniem danych wiarygodnych, rzetelnych i sprawdzalnych, mających moc dowodową (np. w postępowaniu sądowym, podatkowym lub administracyjnym).

Tabela 1.3. Funkcje rachunkowości i ich charakterystyki

Funkcje	Opis funkcji
Dowodowa, atestacyjna	– gromadzenie, weryfikowanie, archiwizowanie dokumentów – zapewnienie wiarygodności, bezbłędności i kompletności dowodów
Ewidencyjna	– ujęcie ewidencyjne zasobów i procesów gospodarczych – tworzenie bazy danych
Rozliczeniowa	– rozliczenie należności i zobowiązań z osobami prawnymi i fizycznymi, z budżetami, z kontrahentami krajowymi i zagranicznymi
Informacyjna	– elastyczność, zaadresowanie, aktualność, odpowiednia szczegółowość, wiarygodność informacji – opracowanie i wykorzystanie informacji
Kontrolna	– kontrola <i>ex ante</i> , <i>in tempora</i> , <i>ex post</i> – rachunkowość odpowiedzialności
Analityczna	– badanie związków przyczynowo skutkowych (<i>ex ante</i> , <i>in tempora</i> , <i>ex post</i>) – ocena stanów i rezultatów działania

Źródło: K. Sawicki, *Istota i zadania rachunkowości w warunkach gospodarki rynkowej* [w:] *Rachunek kosztów usług medycznych i zarządzanie finansami w ochronie zdrowia*, red. M. Hass-Symotiuł, Szczecin 2000, s. 154.

Wszystkie wymienione funkcje rachunkowości pełni równocześnie. Umożliwiają one właściwe wykonanie wyznaczonych zadań przy optymalnym wykorzystaniu zasobów przedsiębiorstwa. Warto dodać, że przez realizację zadań i funkcji rachunkowości staje się aktywnym instrumentem sterowania działalnością przedsiębiorstwa.

1.2. Zewnętrzne i wewnętrzne regulacje rachunkowości

Zasadniczym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie rachunkowości jest ustawa o rachunkowości. Składa się ona z 15 rozdziałów zawierających całokształt zagadnień dotyczących rachunkowości i sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych, poczynając od przepisów ogólnych, a na przepisach szczególnych

i przejściowych oraz zmianach w przepisach obowiązujących i przepisach końcowych kończąc. Zawiera ona sześć załączników określających wzory sprawozdań finansowych dla różnych jednostek gospodarczych. Zakres przedmiotowy ustawy o rachunkowości obrazuje tabela 1.4.

Tabela 1.4. Zakres przedmiotowy ustawy o rachunkowości

Rozdział ustawy	Charakterystyka	Artykuły ustawy
Rozdział 1	Przepisy ogólne	1–8
Rozdział 2	Prowadzenie ksiąg rachunkowych	9–25
Rozdział 3	Inwentaryzacja	26–27
Rozdział 4	Wycena aktywów i pasywów oraz ustalenie wyniku finansowego	28–44
Rozdział 4a	Łączenie się spółek	44a–44d
Rozdział 5	Sprawozdania finansowe jednostki	45–54
Rozdział 6	Skonsolidowane sprawozdania finansowe grupy kapitałowej	55–63d
Rozdział 6a	Sprawozdanie z płatności na rzecz administracji publicznej	63e–63k
Rozdział 6b	Sprawozdanie o podatku dochodowym	63l–63o
Rozdział 7	Badanie, składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań finansowych	64–70a
Rozdział 8	Ochrona danych	71–76
Rozdział 8a	Usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych	76a–76i
Rozdział 9	Odpowiedzialność karna	77–79
Rozdział 10	Przepisy szczególne i przejściowe	80–83
Rozdział 11	Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy końcowe	84–86
Załączniki nr 1–6	Wzory sprawozdań finansowych dla różnych jednostek	

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm.).

Przepisy ustawy o rachunkowości stosuje się do różnych jednostek gospodarczych mających siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, bez względu na wysokość osiąganych przychodów, oraz tych, które stosują jej zasady dobrowolnie, na podstawie własnych decyzji. Jednostki zobowiązane do respektowania przepisów ustawy o rachunkowości przedstawia tabela 1.5.

Tabela 1.5. Jednostki zobowiązane do stosowania przepisów ustawy o rachunkowości

Jednostki	Obowiązek stosowania przepisów ustawy o rachunkowości
1) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością 2) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji 3) spółki akcyjne 4) spółki akcyjne w organizacji 5) proste spółki akcyjne 6) proste spółki akcyjne w organizacji 7) przedsiębiorstwa państwowe, spółdzielnie, szkoły wyższe, fundacje 8) banki państwowe, banki spółdzielcze, banki komercyjne, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-pożyczkowe 9) fundusze inwestycyjne, fundusze emerytalne 10) gminy, powiaty, województwa i ich związki, państwowe, gminne, powiatowe i wojewódzkie jednostki budżetowe, gminne, powiatowe i wojewódzkie zakłady budżetowe 11) alternatywne spółki inwestycyjne 12) Lasy Państwowe 13) oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych 14) jednostki, które otrzymują dotacje lub subwencje na realizację zadań zleconych 15) przedsiębiorstwa w spadku działające zgodnie z ustawą o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej, jeżeli na dzień poprzedzający dzień otwarcia spadku prowadzone były księgi rachunkowe 16) jednostki sporządzające sprawozdanie finansowe wg MSR, w zakresie nieuregulowanym przez MSR	bez względu na kwotę osiągniętych przychodów
1) spółki jawne osób fizycznych 2) spółki partnerskie 3) spółki cywilne osób fizycznych 4) osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą 5) przedsiębiorstwa w spadku działające zgodnie z ustawą o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej	w sytuacji gdy ich przychody netto* ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wynosiły co najmniej równowartość w walucie polskiej kwoty 2 000 000 euro

* Przeliczenie kwoty przychodów netto jednostek zobowiązujących do prowadzenia ksiąg rachunkowych przeprowadza się przy zastosowaniu średniego kursu ogłoszonego przez NBP na pierwszy dzień roboczy października roku poprzedzającego rok obrotowy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 2 u.r.

W ustawie o rachunkowości zawarto delegację dla ministra właściwego do spraw finansów publicznych, upoważniającą go do określenia w drodze rozporządzenia szczególnych zasad rachunkowości i wzorcowych planów kont dla określonych kategorii jednostek. Wydając te rozporządzenia, minister zasięga opinii osób wskazanych w ustawie, np. Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, przy określaniu

szczególnych zasad rachunkowości dla Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych, domów maklerskich czy funduszu gwarancyjnego.

Zawarte w ustawie regulacje nie uwzględniają wszystkich możliwych rozwiązań, przypadków szczególnych i zmian zachodzących w gospodarce, które wymagają skodyfikowania w celu prawidłowego ich ujęcia w księgach rachunkowych i zaprezentowania w sprawozdaniach finansowych jednostki. Dlatego wobec braku szczegółowych uregulowań w ustawie o rachunkowości przedsiębiorstwo może posiłkować się krajowymi standardami rachunkowości¹⁰ wydanymi przez uprawniony Komitet Standardów Rachunkowości.

Dotychczas opracowano następujące Krajowe Standardy Rachunkowości:

- 1) KSR 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”,
- 2) KSR 2 „Podatek dochodowy”,
- 3) KSR 3 „Niezakończone usługi budowlane”,
- 4) KSR 4 „Utrata wartości aktywów”,
- 5) KSR 5 „Leasing, najem, dzierżawa”,
- 6) KSR 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”,
- 7) KSR 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym”,
- 8) KSR 8 „Działalność deweloperska”,
- 9) KSR 9 „Sprawozdanie z działalności”,
- 10) KSR 10 „Umowy o partnerstwie publiczno-prywatnym oraz umowy koncesji na roboty budowlane lub usługi”,
- 11) KSR 11 „Środki trwałe”,
- 12) KSR 12 „Działalność rolnicza”,
- 13) KSR 13 „Koszt wytworzenia jako podstawa wyceny produktów”,
- 14) KSR 14 „Kontynuacja działalności oraz rachunkowość jednostek przy braku kontynuowania działalności”,
- 15) KSR 15 „Przychody ze sprzedaży wyrobów, półproduktów, towarów i materiałów”.

W przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego można stosować Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR), Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Jednostki sporządzające sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR, MSSF oraz związanymi z nimi interpretacjami ogłoszonymi w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej stosują przepisy ustawy o rachunkowości w zakresie nieuregulowanym przez MSR.

---

¹⁰ Krajowe standardy rachunkowości stanowią uzupełnienie przepisów prawa bilansowego, a ich przestrzeganie ma charakter wyłącznie fakultatywny.

Takie sformułowanie wskazuje na następującą hierarchię przepisów o rachunkowości:

- 1) ustawa o rachunkowości i rozporządzenia wykonawcze do niej,
- 2) Krajowe Standardy Rachunkowości wydane przez krajowy Komitet Standardów Rachunkowości (w zakresie nieuregulowanym przez prawo bilansowe),
- 3) założenia koncepcyjne, MSSF/MSR (w zakresie nieuregulowanym przez KSR), interpretacje.

Ukierunkowuje to wybór zasad rachunkowości stosowanych przez przedsiębiorstwa. Jednocześnie określenie „mogą” nie wskazuje wyraźnie, czy należy stosować krajowe, czy międzynarodowe standardy. W praktyce oznacza to, że przy rozwiązywaniu zagadnień nieuregulowanych przepisami ustawy o rachunkowości wykładnię powinny zapewniać Krajowe Standardy Rachunkowości, a do czasu ich wydania – Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Obecnie obowiązujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej prezentuje tabela 1.6.

Tabela 1.6. Wykaz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości	
Numer MSR	Tytuł
1	Prezentacja sprawozdań finansowych
2	Zapasy
7	Sprawozdanie z przepływów pieniężnych
8	Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów
10	Zdarzenia po zakończeniu okresu sprawozdawczego
11	Umowy o usługę budowlaną
12	Podatek dochodowy
16	Rzeczowe aktywa trwałe
19	Świadczenia pracownicze
20	Dotacje rządowe oraz ujawnianie informacji na temat pomocy rządowej
21	Skutki zmian kursów wymiany walut obcych
23	Koszty finansowania zewnętrznego
24	Ujawnianie informacji na temat podmiotów powiązanych
26	Rachunkowość i sprawozdawczość programów świadczeń emerytalnych
27	Jednostkowe sprawozdania finansowe
28	Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach
29	Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji
31	Udziały we wspólnych przedsięwzięciach

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości	
Numer MSR	Tytuł
32	Instrumenty finansowe: prezentacja
33	Zysk przypadający na jedną akcję
34	Śródroczna sprawozdawczość finansowa
36	Utrata wartości aktywów
37	Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe
38	Wartości niematerialne
39	Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena
40	Nieruchomości inwestycyjne
41	Rolnictwo
Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej	
1	Zastosowanie MSSF po raz pierwszy
2	Płatności w formie akcji
3	Połączenia jednostek
4	Umowy ubezpieczeniowe
5	Aktywa trwale przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana
6	Poszukiwanie i ocena zasobów mineralnych
7	Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji
8	Segmenty operacyjne
9	Instrumenty finansowe
10	Skonsolidowane sprawozdania finansowe
11	Wspólne ustalenia umowne
12	Ujawnianie informacji na temat udziałów w innych jednostkach
13	Ustalanie wartości godziwej
15	Przychody z umów z klientami
16	Leasing
17	Umowy ubezpieczenia

Źródło: opracowanie własne.

Każdy standard obejmuje: 1) wprowadzenie, 2) wyjaśnienia, 3) jego omówienie oraz 4) datę jego obowiązywania.

Standardy rachunkowości stanowią zatem uzupełnienie przepisów prawa bilansowego. Zawierają one definicje pojęć, dodatkowe wyjaśnienia, przykłady liczbowe ilustrujące określone zagadnienie. Są zatem wzorcami, które dotyczą przede wszystkim sposobów ujmowania i prezentacji zasadniczych kategorii rachunkowości, co umożliwia wskazanie sposobu postępowania w przypadkach nieuregulowanych ustawą. Zakresem MSR są objęte:

- 1) Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF),
- 2) Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR),
- 3) interpretacje SKI wydane przez Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej.

Obowiązek stosowania MSR wynika z rozporządzenia Komisji (WE) 2023/1803 z 13.08.2023 r. przyjmującego określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1605/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady¹¹. Zgodnie z ustawą o rachunkowości obowiązek sporządzania sprawozdań finansowych według MSR dotyczy skonsolidowanych sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu oraz banków. Natomiast prawo do sporządzania sprawozdań finansowych zgodnie z MSR dotyczy:

- 1) skonsolidowanych sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych zamierzających ubiegać się lub ubiegających się o ich dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego (art. 55 ust. 6 u.r.),
- 2) skonsolidowanych sprawozdań finansowych jednostek dominujących niższego szczebla, wchodzących w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca wyższego szczebla sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR (art. 55 ust. 7 u.r.),
- 3) jednostkowych sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych dopuszczonych, emitentów zamierzających ubiegać się lub ubiegających się o ich dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego (art. 45 ust. 1a u.r.),
- 4) jednostkowych sprawozdań finansowych jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR (art. 45 ust. 1b u.r.),
- 5) oddziałów przedsiębiorcy zagranicznego, jeżeli przedsiębiorca ten sporządza sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR (art. 45 ust. 1e u.r.).

Jednostki stosujące MSR powinny w pierwszej kolejności oprzeć zasady rachunkowości na właściwych standardach międzynarodowych, a w sytuacji ich braku – odnieść się do rozwiązań zawartych w zbliżonych standardach. W braku takich rozwiązań jednostki powinny uwzględnić regulacje założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej MSR/MSSF¹², a w dalszej kolejności – inne rozwiązania rachunkowości.

Właściwe funkcjonowanie rachunkowości w przedsiębiorstwie wymaga opracowania, w formie pisemnej, dokumentacji opisującej w języku polskim przyjęte przez

¹¹ Dz.Urz. UE L 237, s. 1.

¹² MSSF 2016, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, Warszawa 2017.

przedsiębiorstwo do stosowania **zasady (polityki) rachunkowości**¹³, tzn. określonych zasad i koncepcji jej działania.

Regulacje prawne dotyczące rachunkowości (ustawa o rachunkowości, rozporządzenia wykonawcze do niej, KSR oraz MSR/MSSF) oraz sprecyzowana i przyjęta do stosowania w konkretnej jednostce gospodarczej polityka rachunkowości stanowią „bazę” funkcjonowania jej systemu rachunkowości. Opracowanie dokumentacji polityki rachunkowości stanowi jedno z podstawowych zadań kierownika jednostki, który ponosi odpowiedzialność w tym zakresie. Obowiązki te zostały narzucone przepisami prawa bilansowego. Wynikają one z przyjętych w ustawie o rachunkowości rozwiązań, w których – obok unormowań bezwzględnie obowiązujących wszystkie jednostki gospodarcze – występują także prawa wyboru określonych rozwiązań. Prawa te dotyczą w szczególności metod wyceny aktywów i pasywów, zasad prowadzenia ewidencji analitycznej, sposobu ewidencji kosztów działalności i ustalania wyniku finansowego.

Przy jej opracowaniu przedsiębiorstwo powinno przyjąć te zasady i metody, spośród określonych w prawie bilansowym i możliwych do wyboru, które są najbardziej użyteczne, dostosowane do specyfiki prowadzonej przez nie działalności oraz zapewniają uzyskanie rzetelnych informacji na potrzeby decyzyjne, kontrolne, sprawozdawcze i podatkowe. Jednocześnie informacje te powinny spełniać wymagania zasady prawdziwego i wiernego obrazu, stanowiącej nadrzędną zasadę rachunkowości. Dokonany przez przedsiębiorstwo wybór powinien znaleźć odzwierciedlenie w dokumentacji zasad (polityki) rachunkowości. Zakres zagadnień objętych dokumentacją zasad (polityki) rachunkowości przedstawia tabela 1.7.

Dane ujęte w tabeli 1.7 wskazują na bliższe doprecyzowanie wymagań stawianych księgom rachunkowym prowadzonym za pomocą komputera. Wiąże się to z potrzebą uszczegółowienia opisu systemu informatycznego stosowanego do opracowania informacji finansowych. Dotyczy to w szczególności opisu struktury zbiorów danych stanowiących księgi rachunkowe, ukazaniu ich wzajemnych powiązań, pełnionych funkcji w organizacji całości ksiąg rachunkowych, opisu algorytmów przetwarzania danych, a także określenia zasad ochrony systemu informatycznego, oprogramowania i sprzętu oraz zasad ochrony danych i zbiorów (zasobów) informacyjnych przed nieuprawnionym dostępem, zniszczeniem czy zafałszowaniem.

---

¹³ Zasady (politykę) rachunkowości określa się jako wybrane i stosowane przez jednostkę odpowiednie do jej działalności rozwiązania dopuszczone przepisami ustawy o rachunkowości i zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych.

Tabela 1.7. Zakres przedmiotowy dokumentacji zasad (polityki) rachunkowości

Określenie roku obrotowego i okresów sprawozdawczych wchodzących w jego skład (art. 10 ust. 1 pkt 1)	Metody wyceny aktywów i pasywów w ciągu roku obrotowego i na dzień bilansowy oraz ustalania wyniku finansowego (art. 10 ust. 1 pkt 2)	Sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych (art. 10 ust. 1 pkt 3) komputerowo Zakładowy plan kont (art. 10 ust. 1 pkt 3 lit. a) Wykaz zbiorów danych stanowiących księgi rachunkowe na komputerowych nośnikach danych wraz z określeniem struktury każdego zbioru i powiązań zachodzących między zbiorami, ich funkcje w przetwarzaniu danych księgowych (art. 10 ust. 1 pkt 3 lit. b)	System służący ochronie danych i ich zbiorów (tj. ksiąg rachunkowych, dowodów księgowych i innych dokumentów stanowiących podstawę dokonywanych w nich zapisów) (art. 10 ust. 1 pkt 4)
<p>Opis systemu informatycznego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wykaz programów, procedur lub funkcji, 2) algorytmy przetwarzania danych (sposoby realizacji automatycznych procedur księgowych i kontrolnych), 3) zasady ochrony systemu informatycznego, 4) zasady ochrony dostępu do danych i oprogramowania, 5) wersja oprogramowania, jej modyfikacje, 6) data wdrożenia. <p>Wyszczególnienie metod ochrony zasobów informacyjnych przed nieuprawnionym dostępem, zafałszowaniem, zniszczeniem (art. 10 ust. 1 pkt 3 lit. c)</p>		Wykaz ksiąg rachunkowych	
		Organizacja systemu przetwarzania danych	

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości.

Ustalone na piśmie i przyjęte przez przedsiębiorstwo zasady (polityka) rachunkowości oraz ich zmiany (aktualizacje) zatwierdza kierownik (art. 10 ust. 2 u.r.). Dotyczy to w szczególności:

- 1) określenia roku obrotowego i okresów sprawozdawczych wchodzących w jego skład,
- 2) ustalenia metod wyceny aktywów i pasywów (w ciągu roku obrotowego i na dzień bilansowy) oraz ustalenia wyniku finansowego w zakresie, w jakim ustawa pozostawia jednostce wybór,
- 3) opracowania zakładowego planu kont,
- 4) wykazu ksiąg rachunkowych.

1.3. Zasady prawidłowej rachunkowości – aspekt bilansowy i podatkowy

Generowanie wiarygodnych, prawdziwych i rzetelnych informacji finansowych, wiernie odzwierciedlających zdarzenia i procesy gospodarcze, dla szerokiego kręgu użytkowników (zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych) jest możliwe dzięki stosowaniu zasad prawidłowej rachunkowości. Zasady te są określane także mianem koncepcji, konwencji czy założeń. Stanowią one podstawowe zasady postępowania, które normują (wyznaczają) prawidłowy sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych i gwarantują rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego przedsiębiorstwa, a zarazem bieżącą oraz skuteczną kontrolę wewnętrzną dokonywanych w nim operacji gospodarczych. Wynikają one z nauki i praktyki rachunkowości oraz są ujęte w obowiązujących regulacjach prawnych (krajowych, europejskich i międzynarodowych). Odstępstwa od tych zasad są możliwe jedynie wówczas, gdy przepisy prawa z mocą ustawy przewidują szczególne zasady postępowania, charakterystyczne dla danej grupy jednostek (spółek kapitałowych, spółek osobowych, osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, spółdzielni lub organizacji pozarządowych).

Nadrzędną zasadą rachunkowości, która ma zastosowanie na każdym etapie generowania informacji finansowych, jest **zasada prawdziwego i rzetelnego obrazu**¹⁴. Przejawia się ona w obowiązku bieżącego odwzorowywania operacji gospodarczych, zarówno w porządku chronologicznym, jak i systematycznym, w sposób gwarantujący rzetelne, kompletne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego jednostki (art. 4 ust. 1 u.r.). Dotyczy to również zdarzeń występujących po dacie bilansu oraz skutków błędów popełnionych w latach ubiegłych

¹⁴ Zdaniem M. Gmytrasiewicza i A. Karmańskiej koncepcja wiernego i rzetelnego obrazu jest antidotum na niedoskonałości norm rachunkowości w porównaniu z bogactwem życia gospodarczego i istnienia zagadnień nieprzewidywalnych, a wchodzących w zakres rachunkowości. Stanowi ona swoiste narzędzie „wolności interpretacyjnej” w rachunkowości – M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Warszawa 2006, s. 16–18.

(zob. art. 54 u.r.). Oznacza to jasne przedstawienie rzeczywistości gospodarczej, bez upiększania, zaciemniania czy przemilczania, ustalanie i podawanie odpowiednich informacji finansowych, zgodnie z założeniem, że ustawa określa minimum, a nie maksimum danych, jakie przedsiębiorstwo powinno udostępnić użytkownikom sprawozdania finansowego.

Warunkiem uzyskania wiernego obrazu jest ujmowanie w księgach rachunkowych i wykazywanie w sprawozdaniu finansowym wszystkich operacji gospodarczych zgodnie z ich treścią i prawdą materialną, nawet gdy forma będzie odbiegać od powszechnie przyjętych rozwiązań. Realizacja tej zasady wymaga wszechstronnego i wieloaspektowego opisu poszczególnych pozycji sprawozdania finansowego. Dlatego zagadnienia niewykazane bezpośrednio w bilansie czy w rachunku zysków i strat uszczegóławia się w informacji dodatkowej, stanowiącej istotny i obligatoryjny element rocznego sprawozdania finansowego dużego i małego przedsiębiorstwa¹⁵.

Nadrzędne zasady rachunkowości mają charakter obiektywny, niezmienny, uniwersalny, a ich celem jest pokazanie rzetelnego i wiernego obrazu jednostki gospodarczej. Z kolei zasady prawa podatkowego mają charakter zmienny, doraźny oraz nieobiektywny ekonomicznie. Celem systemu podatkowego jest bowiem zapewnienie dochodów budżetowi państwa. Nie ma w nim zatem miejsca na zasadę rzetelnego i jasnego (wiernego) obrazu, która jest fundamentem systemu rachunkowości. Są one zorientowane na cel krótkoterminowy – zapewnienie właściwych wpływów do budżetu, co wypiera przyjęcie w prawie podatkowym zasady kontynuacji działalności. Zasada memoriałowa uznawana jest przez prawo podatkowe wybiórczo – przede wszystkim w stosunku do przychodów, natomiast w niewielkim zakresie w odniesieniu do kosztów. Zasada ostrożnej wyceny generalnie nie jest uznawana przez prawo podatkowe, jednakże niektóre odpisy z tytułu utraty wartości należności i rezerw są uznawane w podstawie opodatkowania¹⁶. Zestawienie zakresu akceptowania bądź odrzucania przez prawo podatkowe nadrzędnych zasad rachunkowości przedstawia tabela 1.8.

¹⁵ Mikroprzedsiębiorstwa w miejsce dodatkowych informacji i objaśnień sporządzają informacje uzupełniające do bilansu.

¹⁶ A. Wencel, *Podatek dochodowy odroczonej w systemie rachunkowości – krytyczna analiza zasad ujawniania w sprawozdaniu finansowym*, Łódź 2012, s. 55, 66.

Tabela 1.8. Zasady prawidłowej rachunkowości i ich odzwierciedlenie w prawie podatkowym

Zasada	Charakterystyka wg ustawy o rachunkowości	Odzwierciedlenie w prawie podatkowym
Zasada prawdziwego i rzetelnego obrazu	Rzeczne oraz jasne przedstawienie sytuacji majątkowej, finansowej, a także wyniku finansowego jednostki gospodarczej	Zasada ta nie jest uznawana w prawie podatkowym ze względu na odmienne cele prawa podatkowego. System fiskalny jest zainteresowany głównie zdolnością podmiotów gospodarczych do realizacji zobowiązań podatkowych
Zasada kontynuacji działania (art. 5 ust. 2 u.r.)	Zakłada, że jednostka będzie kontynuowała działalność w dającej się przewidzieć przyszłości w niezmiennym istotnie zakresie, bez postawienia w stan likwidacji lub upadłości. Zazwyczaj zakłada się roczną perspektywę czasową	Zasada ta nie funkcjonuje w prawie podatkowym
Zasada ciągłości (art. 5 ust. 1 u.r.)	Przyjęte rozwiązania rachunkowości (wyceny, grupowania, ewidencji, rozliczania, ustalania wyniku finansowego i prezentacji) należy stosować w sposób ciągły w różnych okresach. Ewentualnie dokonane zmiany powinny być uzasadnione, a ich skutki przedstawione w wyniku finansowym	Zasada ta nie jest stosowana w prawie podatkowym z uwagi na roczną perspektywę budżetu oraz konieczność jego realizacji, co skutkuje częstymi zmianami w przepisach
Zasada memoriału (art. 6 ust. 1 u.r.)	W księgach rachunkowych jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody i związane z nimi koszty dotyczące danego okresu sprawozdawczego, niezależnie od terminów ich zapłaty. Zasada ta zapewnia porównywalność informacji w kolejnych latach	Zasada memoriału uznawana jest w prawie podatkowym wybiórczo, przeważnie w stosunku do przychodów. W przypadku kosztów zasadę memoriału stosuje się w ograniczonym zakresie, uznając określone pozycje tylko i wyłącznie w momencie płatności
Zasada kasowa	Zasada ta nie jest uznawana przez prawo bilansowe. Ma ona zastosowanie jedynie do sporządzania rachunku przepływów pieniężnych	Zasada funkcjonuje w prawie podatkowym. Polega na tym, że przychody i koszty są uznawane w momencie otrzymania albo wypłacenia gotówki
Zasada współmierności kosztów i przychodów (art. 6 ust. 2 u.r.)	W księgach rachunkowych należy zapewnić przedmiotową i czasową zgodność kosztów i przychodów, co umożliwia ustalenie prawidłowego wyniku finansowego osiągniętego w danym okresie. Zasada ta jest pochodną zasady memoriałowej	Zasadę współmierności definiuje prawo podatkowe. Współmierność kosztów uzyskania przychodów podatkowych dotyczy okresu uzyskanych przychodów, sposobu realizacji kosztu oraz jego charakteru

Zasada	Charakterystyka wg ustawy o rachunkowości	Odzwierciedlenie w prawie podatkowym
Zasada ostrożności (art. 7 u.r.)	<p>Akcentuje rozwagę, przeczorność i pesymizm przy ustalaniu wyniku finansowego, a także uwzględnienie w nim skutków niekorzystnych zdarzeń. W myśl tej zasady należy uwzględnić:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zmniejszenie wartości użytkowej lub handlowej składników aktywów, w tym również dokonywane w postaci odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, 2) wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne, 3) wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne, 4) rezerwy na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń 	Zasada ostrożnej wyceny generalnie nie jest uznawana przez prawo podatkowe, jednakże niektóre odpisy z tytułu trwałej utraty wartości należności i rezerw (po spełnieniu określonych warunków) uznaje się w podstawie opodatkowania
Zasada zakazu kompensaty – indywidualnej wyceny (art. 7 ust. 3 u.r.)	Zabrania kompensaty różnych co do rodzaju aktywów i pasywów, przychodów i zysków i związanych z nimi kosztów i strat. Zasadę tę wymusza obowiązujący układ sprawozdań finansowych. Zasady zakazu kompensaty i indywidualnej wyceny związane są bezpośrednio z zasadą istotności różnych co do rodzaju informacji finansowych. Dopuszczalna jest łączna wycena składników aktywów podobnych co do rodzaju i przeznaczenia (np. łączna wycena portfela podobnych inwestycji). Pozycje nieznaające co do wartości nie muszą być prezentowane odrębnie – można połączyć je z pozycjami o podobnym charakterze. Dopuszczalne jest także kompensowanie przychodów i kosztów, w sytuacji gdy zyski lub straty związane z takimi samymi lub podobnymi transakcjami nie są znaczące*	
Zasada istotności (art. 4 ust. 4a u.r.)	Wymaga wykazania w sprawozdaniu finansowym wszystkich pozycji istotnych dla oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz dokonania jednostki. Zasada ta zezwala na stosowanie uproszczeń w odniesieniu do zagadnień mniej znaczących z punktu widzenia oceny sytuacji majątkowej i finansowej	Regulacje podatkowe nie uznają zasady istotności, stojąc na stanowisku, że wszystkie zdarzenia, które kształtują podstawę opodatkowania oraz wynik podatkowy, są istotne

Zasada	Charakterystyka wg ustawy o rachunkowości	Odzwierciedlenie w prawie podatkowym
Zasada periodyzacji	Nakłada obowiązek prowadzenia ewidencji operacji gospodarczych z podziałem na lata obrotowe i okresy sprawozdawcze, których dotyczą	Zasada periodyzacji jest stosowana w prawie podatkowym (art. 8 ust. 6 u.p.d.o.p.) przez zdefiniowanie roku podatkowego w taki sposób, aby pokrywał się z rokiem obrotowym przyjętym w rachunkowości
Zasada wyższości treści nad formą	Przestrzeganie zasady wyższości treści nad formą polega na prezentowaniu skutków operacji gospodarczych zgodnie z rzeczywistością (treścią ekonomiczną), nawet gdy jest to sprzeczne z wymogami formalnymi	W regulacjach podatkowych nie występują przepisy potwierdzające stosowanie zasady wyższości treści nad formą. W rzeczywistości jednak prawo podatkowe często nie przywiązuje wagi do formalnego aspektu osiągnięcia przychodów. W stosunku do kosztów braki formalne w dokumentowaniu ich rzeczywistego wystąpienia i poniesienia często stanowią podstawę do zakwestionowania kosztów podatkowych

* M. Hass-Symotiuk, *Specyfika systemu rachunkowości podmiotów leczniczych* [w:] *Zaawansowana rachunkowość finansowa podmiotów leczniczych*, red. M. Hass-Symotiuk, Warszawa 2014, s. 41.

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Hass-Symotiuk, *Rachunkowość jako element systemu informacyjnego przedsiębiorstwa* [w:] *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstwa od jego powstania do likwidacji*, red. M. Hass-Symotiuk, Warszawa 2022, s. 27–28; A. Wencel, *Podatek dochodowy odroczonego w systemie rachunkowości – krytyczna analiza zasad ujawniania w sprawozdaniu finansowym*, Łódź 2012, s. 66–68; B. Padurek, *Zasady rachunkowości*, cz. 1, Wrocław 2012, s. 5.

Analizując rozbieżności zasad prawa bilansowego i prawa podatkowego, największą wątpliwość budzi sposób akceptowania przez regulacje prawa podatkowego zasady współmierności przychodów i kosztów. Dotyczy to w szczególności wyjaśnienia stosowanych zasad ustalania wzajemnych relacji między kosztami i przychodami bilansowymi a kosztami i przychodami podatkowymi. Podstawowy problem wzajemnych relacji stanowią koszty, które mogą mieć bezpośredni albo pośredni związek z przychodami. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych posługuje się terminami: „koszty bezpośrednio związane z przychodem” i „koszty inne niż bezpośrednio związane z przychodem” (art. 15). Pojęć tych nie definiuje ustawa podatkowa, nie istnieje też odniesienie tych terminów do przepisów o rachunkowości. Nie można ich zatem utożsamiać z kategoriami kosztów bezpośrednich i pośrednich funkcjonujących w prawie bilansowym¹⁷. „Wobec wprowadzenia nowego pojęcia, dotychczas obcego prawu podatkowemu mającego charakter pojęcia nieostrego, prowadzi do problemów związanych z ustaleniem, jakie rodzaje kosztów należy przyporządkować do jednej z tych dwóch kategorii”¹⁸.

Z uwagi na fakt, że nie wszystkie z przedstawionych zasad są akceptowane przez prawo podatkowe, do ustalenia dochodu do opodatkowania niezbędne jest prowadzenie dodatkowej ewidencji, np. dotyczącej kosztów niestanowiących kosztów uzyskania przychodu. Należy podkreślić, że każde przedsiębiorstwo, aby prawidłowo prowadzić rachunkowość, musi znać i stosować ww. zasady rządzące rachunkowością. Ich nieprzestrzeganie może spowodować wydanie negatywnej opinii biegłego rewidenta odnośnie do sprawozdania finansowego.

1.4. Struktura rachunkowości

Wypełniając funkcję informacyjną, rachunkowość dostarcza informacji obligatoryjnych i fakultatywnych różnym użytkownikom. Stało się to podstawą wydzielenia dwóch podsystemów rachunkowości, a mianowicie:

- 1) rachunkowości finansowej,
- 2) rachunkowości zarządczej.

Ta powołana i sprawdzona w rozwiniętej gospodarce rynkowej funkcjonalna struktura rachunkowości oparta jest na praktycznych przesłankach¹⁹. Rachunkowość występuje bowiem w tych warunkach w podwójnej roli, jako źródło:

- 1) rzetelnych informacji retrospektywnych, umożliwiających rozliczenie i ocenę każdego podmiotu wewnętrznego jednostki gospodarczej oraz zabezpieczenie

¹⁷ I. Olchowicz, *Rachunkowość podatkowa*, Warszawa 2009, s. 57; A. Wencel, *Podatek...*, s. 68–69.

¹⁸ A. Wencel, *Podatek...*, s. 69.

¹⁹ B. Micherda, *Analityczna funkcja rachunkowości w okresie przejściowym do gospodarki rynkowej*, Kraków 1998, s. 32.

- potrzeb informacyjnych otoczenia (inwestorzy, państwo, organy skarbowe, banki, kontrahenci, instytucje ubezpieczeniowe, giełdy, pracownicy itp.),
- 2) informacji prospektywnych, pozwalających na racjonalne kształtowanie zachowań menedżerskich, zapewniających powodzenie na rynku i pomnażanie kapitału jednostki gospodarczej.

W literaturze fachowej mianem rachunkowości zarządczej określa się „proces planowania, projektowania, dokonywania pomiaru oraz obsługiwanie systemów informacji finansowych i niefinansowych, który ukierunkowuje działania zarządu, motywuje zachowania, wspiera i tworzy wartości kulturowe, konieczne do osiągnięcia strategicznych, taktycznych i operacyjnych celów organizacji. Jest to proces ciągłego usprawniania, dodający wartość”²⁰.

Różnice między rachunkowością zarządczą a finansową przedstawia tabela 1.9.

Istotą rachunkowości zarządczej jest jej ukierunkowanie na potrzeby kierownictwa przedsiębiorstwa. Informacje dostarczane kadrze menedżerskiej służą podejmowaniu decyzji na wszystkich szczeblach zarządzania. Rachunkowość zarządczą cechuje zindywidualizowany charakter informacji. Można zatem powiedzieć, że jest tyle form rachunkowości zarządczej, ile jest przedsiębiorstw, które wykorzystują ją do poprawy efektywności zarządzania²¹.

Tabela 1.9. Cechy rachunkowości finansowej i zarządczej

Kryterium porównania	Rachunkowość finansowa	Rachunkowość zarządcza
Odbiorcy informacji	Informacje są prezentowane głównie na potrzeby odbiorców zewnętrznych	Informacje są głównie przeznaczone dla kierownictwa przedsiębiorstwa
Zakres uregulowań	Jest uregulowana prawnie przez ustawę o rachunkowości, prawo podatkowe, standardy krajowe i międzynarodowe, rozporządzenia Komisji Papierów Wartościowych, Prezesa NBP itp.	Brak podstawy prawnej; opiera się na miernikach, relacjach i modelach zweryfikowanych przez rachunkowość finansową, lecz ich dobór zależy od preferencji kierownictwa przedsiębiorstwa
Zasady wyceny	Stosuje jednolite zasady wyceny według wartości nabycia, tzw. kosztu historycznego (ewentualne ustępstwa dotyczą gospodarek o wysokiej inflacji)	Stosuje równoległe różne zasady wyceny, także przewidywane koszty odtworzenia i wartość ekonomiczną (zdyskontowany dopływ gotówki)

²⁰ A. Szychta, *Etapy ewolucji i kierunki integracji metod rachunkowości zarządczej*, Łódź 2007, s. 8.

²¹ W. Gabrusewicz, A. Kamela-Sowińska, H. Poetschke, *Rachunkowość zarządcza*, Warszawa 2000, s. 24.

Kryterium porównania	Rachunkowość finansowa	Rachunkowość zarządcza
Zasady prowadzenia	Stabilne, zachowuje nadrzędne zasady rachunkowości: rzetelność, wiarygodność, prawidłowość, ciągłość, istotność itp. (podporządkowane zasadzie prawdziwego i rzetelnego obrazu)	Elastyczne, orientacja na istotność, szybkość i koszt informacji; jest ukierunkowana na cel i przejawia się w doborze informacji selektywnych nastawionych na realizowane cele
Orientacja czasowa zbiorów informacji	Głównie <i>ex post</i>	<i>Ex ante</i> i <i>ex post</i> (np. wariantowe projekcje kosztów i przychodów, przepływów finansowych, ale stosuje się także mechanizm sprzężenia zwrotnego, daje informacje do zarządzania „przez wyjątki”, „przez cele” i „przez ceny transferowe”)
Perspektywa generowanych informacji	Obowiązuje regularność i ścisła periodyzacja: rok obrotowy, kwartał, miesiąc	Nieokreślona, uwzględnia elastyczne cykle finansowe, stopień realizacji zleceń, robót budowlanych itp.
Dane objęte pomiarem	Dane wartościowe	Dane finansowe i niefinansowe (ilościowe i wartościowe)
Procedura przetwarzania	Ścisłe określona	Zindywidualizowana, zależna od sytuacji decyzyjnej
Standard informacyjny sprawozdań	Ujednolicony standard sprawozdań finansowych według typów jednostek	Brak ujednoliconego standardu, raporty wewnętrzne według ośrodków odpowiedzialności za: koszty, zyski, inwestowanie
Stosowane podejście	Stosuje się podejście deterministyczne	Stosuje się zarówno podejście probabilistyczne, jak i deterministyczne
Procedury kontrolne	Kontrola zewnętrzna (biegli rewidenty, urzędy skarbowe) i kontrola wewnętrzna	Wewnętrzna, kierownicza kontrola efektywności i skuteczności na podstawie różnych kryteriów i mierników

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Warszawa 2006, s. 30; T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość zarządcza jako instrument zarządzania [w:] Zarządcze aspekty rachunkowości*, red. T. Kiziukiewicz, Warszawa 2003, s. 268.

Należy zauważyć, że funkcjonalna struktura rachunkowości²², wyróżniając rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą, nie czyni jednak wyraźnej granicy między tymi członami. Wręcz przeciwnie, tak wyróżnione człony rachunkowości wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Rachunkowość zarządcza szeroko korzysta z ustaleń rachunkowości finansowej, tworząc z kolei dla tej ostatniej bazę normatywną. Jest to szczególnie korzystne z uwagi na wspólne podstawy metodologiczne, które stanowią czynnik integrujący rachunkowość funkcjonującą w obu prezentowanych ujęciach.

²² B. Micherda, *Analityczna...*, s. 33.

1.5. Użytkownicy informacji finansowych

Informacjami finansowymi pozyskiwanymi z rachunkowości przedsiębiorstwa zainteresowani są zarówno użytkownicy wewnętrzni, jak i zewnętrzni (z otoczenia). Do tych pierwszych należy zaliczyć zarząd, dyrekcję firmy, rady nadzorcze oraz kierownictwo niższych szczebli zarządzania. Są oni zainteresowani utrzymaniem pozycji przedsiębiorstwa w konkurencyjnym otoczeniu, jej umacnianiem, dalszym rozwojem, a także tworzeniem warunków pozwalających na wywiązywanie się z realizacji zawartych kontraktów na produkty gotowe, zaciągniętych zobowiązań w stosunku do innych kontrahentów, pracowników, banków oraz zapewnienie rentowności prowadzonej działalności.

Potrzeby informacyjne tego kręgu odbiorców dotyczą głównie wielkości uzyskanych przychodów ze sprzedaży produktów, kosztów ich realizacji, właściwej ich alokacji wewnątrz jednostki, organizacji procesu produkcyjnego oraz zabezpieczenia odpowiedniej jakości produkowanych wyrobów lub usług, monitorowania kosztów i przychodów oraz wyników.

Informacje finansowe generowane w rachunkowości powinny im umożliwiać wyznaczenie celów i zadań, alokację zasobów wewnątrz przedsiębiorstwa, kontraktowanie produktów, kształtowanie polityki cen, koordynację i kontrolę wytyczonych zadań i osiągniętych rezultatów działalności, a także wypracowanie odpowiedniego systemu motywacji.

Użytkownikami zewnętrznymi są głównie:

- 1) **inwestorzy** zainteresowani dobrą sytuacją finansową, zdolnością do generowania przychodów, poziomem wypracowanego wyniku finansowego, płynnością finansową oraz efektywnością przedsiębiorstwa; informacje te są im potrzebne do oceny stopnia ryzyka związanego z dalszym funkcjonowaniem jednostki lub zainwestowanym kapitałem i wysokością dywidendy;
- 2) **wierzyciele** – ta grupa użytkowników obejmuje zarówno banki, pożyczkodawców, instytucje finansowe, jak i kontrahentów; interesują ich informacje umożliwiające ocenę sytuacji finansowej firmy w przyszłości, jej zasoby, zobowiązania oraz czy uzyskają zwrot sum należnych w umownym terminie, wraz z odsetkami;
- 3) **fiskus** – potrzebuje informacji do oceny prawidłowości naliczania podatków;
- 4) **konkurenci** (inne przedsiębiorstwa) – szukają słabych stron w funkcjonowaniu jednostki, są zainteresowani rozmiarami i kierunkami działania, wielkością i strukturą wytwarzanych produktów, ich kosztami, osiąganymi przychodami i wynikami finansowymi;
- 5) **pracownicy oraz ich reprezentanci** – zainteresowani są głównie sytuacją finansową, jej stabilnością, perspektywami działania przedsiębiorstwa w przy-

szłości, w kontekście dalszego zatrudnienia oraz poziomu wynagrodzeń i ich wzrostu;

- 6) **społeczność lokalna**, którą interesuje sytuacja finansowa podmiotu ze względu na wpływy do budżetu (podatki lokalne), ochronę środowiska naturalnego, rozwój regionu, a także zachowanie i powiększanie liczby miejsc pracy.

Generowane w rachunkowości informacje finansowe są zatem niezbędne do zarządzania finansami i innymi zasobami przedsiębiorstwa, jego rozliczeń z instytucjami finansowymi, ZUS-em, pracownikami oraz innymi jednostkami, a także do pomiaru i oceny efektywności gospodarowania, jak też do rozliczenia jego kierownictwa z realizacji wytyczonych celów i zadań.

Użytkowników informacji finansowych generowanych w przedsiębiorstwach i ich potrzeby informacyjne przedstawia tabela 1.10.

Tabela 1.10. Potrzeby informacyjne różnych użytkowników przedsiębiorstwa

Użytkownicy	Podstawowe potrzeby informacyjne
Właściciele majątku, inwestorzy	Wartość majątku i efektywność jego wykorzystania, sytuacja finansowa, poziom wyniku finansowego (do oceny możliwości dalszego funkcjonowania), zdolność do generowania przychodów i pokrycia ponoszonych kosztów
Wierzyciele (kredytodawcy i pożyczkodawcy)	Zdolność do spłaty długów wraz z odsetkami w uzgodnionych terminach, informacje o sytuacji finansowej, zasobach, należnościach i zobowiązaniach
Pracownicy i ich reprezentanci	Gwarancja pracy i wypłat wynagrodzeń, pozycja finansowa przedsiębiorstwa określająca wielkość wynagrodzeń
Klienci, kontrahenci, zlecniodawcy (płatnicy)	Gwarancja realizacji zawartych kontraktów, podaż wyrobów i usług, ich dostępność, kompleksowość, ceny produktów i ich koszty, sytuacja finansowa przedsiębiorstwa
Instytucje rządowe i fiskalne (np. GUS)	Dane statystyczne dotyczące infrastruktury, posiadanych zasobów, przestrzennej lokalizacji, struktury zatrudnienia, kwalifikacji kadr, rozmiarów prowadzonej działalności (niezbędne do kreowania polityki gospodarczej), a także sytuacji finansowej, wielkości kosztów, przychodów i wyników finansowych
Społeczność lokalna	Zanieczyszczenie środowiska, podatki lokalne, miejsca pracy, kreowanie regionalnej polityki, rozwój regionu
Kierownictwo (zarząd, rady nadzorcze), właściciele	Sytuacja firmy, efektywność wykorzystania zasobów, poniesione koszty działalności, uzyskiwane przychody, ocena dokonań, wytyczanie przyszłości, a także informacje do podejmowania decyzji i kontroli ich realizacji

Źródło: opracowanie własne.

1.6. Odpowiedzialność za rachunkowość firmy

Za prowadzenie rachunkowości w przedsiębiorstwie odpowiedzialność ponosi jego kierownik. Kierownikiem jest członek zarządu lub członek innego organu zarządzającego²³, a jeżeli organ jest wieloosobowy – członkowie tego organu, z wyłączeniem pełnomocników ustanowionych przez podmiot.

Kierownikiem jednostki prowadzącej działalność gospodarczą jest w:

- 1) spółce jawnej i spółce cywilnej – wspólnik (wspólnicy) prowadzący sprawy spółki,
- 2) spółce partnerskiej – wspólnik (wspólnicy) prowadzący sprawy spółki albo zarząd,
- 3) spółce komandytowej i spółce komandytowo-akcyjnej – komplementariusz prowadzący sprawy spółki,
- 4) podmiocie prowadzącym działalność gospodarczą jako osoba fizyczna – osoba fizyczna,
- 5) jednostce postawionej w stan likwidacji lub upadłości – likwidator, syndyk lub zarządca ustanowiony w postępowaniu upadłościowym.

Za zarządzanie przedsiębiorstwem pełną odpowiedzialność (cywilną, karną, finansową i skarbową) ponosi jego kierownik. Jest on uprawniony do kierowania i reprezentowania go na zewnątrz. Jest także przełożonym podległych mu pracowników.

Kierownik przedsiębiorstwa może powierzyć wykonywanie określonych obowiązków z zakresu rachunkowości innej osobie, np. głównemu księgowemu lub wyspecjalizowanemu podmiotowi uprawnionemu do prowadzenia ksiąg rachunkowych (biuro rachunkowe). Nie może on jednak przekazać odpowiedzialności za przeprowadzenie inwentaryzacji składników majątkowych w formie spisu z natury, a także ustalenie i aktualizację zasad (polityki) rachunkowości przedsiębiorstwa.

Nie oznacza to, że główny księgowy lub inna osoba odpowiedzialna za prowadzenie rachunkowości nie może:

- 1) opracować i wnioskować o przyjęcie zasad (polityki) rachunkowości odpowiadających specyfice, potrzebom i możliwościom jednostki,
- 2) przypominać kierownikowi jednostki o obowiązku przeprowadzenia inwentaryzacji w formie spisu z natury oraz zaproponować terminu jej przeprowadzenia, przygotowując projekt zarządzenia wewnętrznego,
- 3) przygotować na czas, omówić i przedłożyć do podpisu sprawozdanie finansowe jednostki.

---

²³ Członkiem organu jednostki jest osoba fizyczna pełniąca funkcję członka zarządu lub innego organu zarządzającego, członka rady nadzorczej lub innego organu nadzorującego, jak również innego organu administrującego jednostki, powołana do pełnienia tej funkcji zgodnie z postanowieniami umowy spółki, statutu lub innymi obowiązującymi jednostkę przepisami prawa.

Powierzenie obowiązków w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych przedsiębiorstwa osobie prawnej lub fizycznej uprawnionej do świadczenia takich usług poza jego siedzibą powinno być poprzedzone zawarciem umowy. Określa się w niej zakres prac powierzonych (zadań), terminy ich realizacji oraz odpowiedzialność za ich należyte wykonanie, a także zasady przekazywania dowodów księgowych.

Przyjęcie odpowiedzialności przez inną osobę powinno być potwierdzone na piśmie²⁴.

Przekazanie obowiązków w zakresie prowadzenia rachunkowości nie zwalnia kierownika od odpowiedzialności z tytułu nadzoru, a także nadzoru nad osobą, której powierzono prowadzenie rachunkowości.

Odpowiedzialność głównego księgowego zależy zatem od przyjęcia na piśmie obowiązków w tym zakresie. Jeżeli główny księgowy nie przyjął formalnie odpowiedzialności za rachunkowość, odpowiada przed pracodawcą jako pracownik za prawidłowe i rzetelne wykonywanie swoich obowiązków wynikających z Kodeksu pracy²⁵. Oznacza to, że o zakresie odpowiedzialności głównego księgowego decyduje zakres jego obowiązków.

Obowiązki i uprawnienia kierownika jednostki odnośnie do rachunkowości zawiera tabela 1.11.

---

²⁴ Takim dokumentem może być wręczony pracownikowi zakres czynności powierzonych mu przy przyjmowaniu do pracy lub przy zmianie warunków zatrudnienia, pod warunkiem że potwierdzi on swoją odpowiedzialność za te czynności własnoręcznym podpisem. W tym dokumencie należy precyzyjnie określić zakres odpowiedzialności przyjętej przez daną osobę.

²⁵ Dotyczą one: 1) przestrzegania czasu pracy ustalonego w zakładzie pracy; 2) regulaminów wewnętrznych (np. regulaminu pracy, regulaminu organizacyjnego); 3) przestrzegania przepisów BHP oraz przepisów przeciwpożarowych; 4) dbania o dobro zakładu pracy, chronienie jego mienia oraz zachowania w tajemnicy informacji, których ujawnienie mogłoby narazić pracodawcę na szkodę; 5) przestrzegania tajemnicy określonej w odrębnych przepisach; 6) przestrzegania w zakładzie pracy zasad współżycia społecznego. Naruszenie tych obowiązków może skutkować pociągnięciem do odpowiedzialności materialnej według zasad określonych w art. 114–122 k.p. Pracownik ponosi ją w granicach rzeczywistej straty poniesionej przez pracodawcę i tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego wynikła szkoda. Pracodawca musi wykazać okoliczności uzasadniające odpowiedzialność pracownika oraz wysokość powstałej szkody. Pracownik nie ponosi ryzyka związanego z działalnością pracodawcy, a w szczególności nie odpowiada za szkodę wynikłą w związku z działaniem w granicach dopuszczalnego ryzyka. Karą jest zapłata odszkodowania. Ustala się je w wysokości wyrządzonej szkody, jednak nie może ono przewyższać kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia przysługującego pracownikowi w dniu wyrządzenia szkody. Oznacza to, że o zakresie odpowiedzialności i uprawnień głównego księgowego decyduje zakres jego obowiązków i uprawnień.

Tabela 1.11. Obowiązki i uprawnienia kierownika przedsiębiorstwa w zakresie rachunkowości

Obowiązki i uprawnienia	Podstawa prawna (ustawa o rachunkowości)
Odpowiedzialność za prowadzenie rachunkowości w jednostce zgodnie z wymogami ustawy, w tym także z tytułu nadzoru nad osobą, która przejęła odpowiedzialność za prowadzenie rachunkowości i potwierdziła to na piśmie	art. 4 ust. 5
Kierownik jednostki oraz członkowie rady nadzorczej lub innego organu nadzorującego jednostki są zobowiązani do zapewnienia, aby sprawozdanie finansowe, skonsolidowane sprawozdanie finansowe, sprawozdanie z działalności oraz sprawozdanie z działalności grupy kapitałowej, sprawozdanie z płatności na rzecz administracji publicznej, skonsolidowane sprawozdanie z płatności na rzecz administracji publicznej oraz sprawozdanie o podatku dochodowym spełniały wymagania przewidziane w ustawie. Odpowiadają oni solidarnie wobec spółki za szkody wyrządzone działaniem lub zaniechaniem ww. obowiązku	art. 4a, rozdz. 6, 6a, 6b
Ustalenie i bieżące aktualizowanie dokumentacji opisującej w języku polskim przyjęte zasady (politykę) rachunkowości	art. 10 ust. 2
Powiadomienie właściwego urzędu skarbowego o miejscu prowadzenia ksiąg w terminie 15 dni od dnia ich wydania, gdy są one prowadzone poza siedzibą zarządu albo w innym miejscu	art. 11a pkt 1
Zapewnienie dostępności ksiąg rachunkowych wraz z dowodami księgowymi uprawnionym organom kontroli zewnętrznej lub nadzoru w siedzibie jednostki lub w miejscu sprawowania zarządu albo w innym miejscu za zgodą organu kontroli lub nadzoru	art. 11a pkt 2
Podjęcie decyzji odnośnie do ksiąg pomocniczych w zakresie: 1) sposobu prowadzenia kont ksiąg pomocniczych (ilościowo-wartościowo, wartościowo, w jednostkach naturalnych, odpisywania w koszty wartości materiałów i towarów na dzień ich zakupu lub produktów w momencie ich wytworzenia), 2) zakresu ich stosowania (np. środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, rozrachunki z kontrahentami, pracownikami, operacji sprzedaży, zakupu, koszty oraz inne istotne dla podmiotu składniki majątku)	art. 17 ust. 2
Zezwolenie na udokumentowanie operacji gospodarczej za pomocą dowodów zastępczych, sporządzonych przez osoby dokonujące tych operacji w przypadku uzasadnionego braku możliwości uzyskania zewnętrznych obcych dowodów źródłowych	art. 20 ust. 4
Określenie sposobu postępowania w wypadku udokumentowania operacji gospodarczych kilkoma egzemplarzami dowodów lub kilkoma dowodami oraz wybór dowodu, który będzie stanowić podstawę zapisu księgowego	art. 22 ust. 4

Obowiązki i uprawnienia	Podstawa prawna (ustawa o rachunkowości)
<p>Ustalenie zasad wyceny aktywów w zakresie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) materiałów, towarów, krótkoterminowych papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu na dzień bilansowy – cena zakupu, 2) produktów w toku na dzień bilansowy – koszty bezpośrednie lub koszty materiałów bezpośrednich lub bez wyceny, 3) składników majątku obrotowego w ciągu roku (ceny ewidencyjne z uwzględnieniem odchyłeń od nich) lub kosztów planowanych (normatywnych), 4) metody ustalania wartości rozchodu zapasów (rzeczowych składników majątku obrotowego), 5) warunków uznawania składników majątku za środki trwałe, 6) sposobu amortyzowania majątku trwałego (środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych), 7) wyboru metody pomiaru stopnia zaawansowania usług niezakończonych, w tym budowlanych, 8) określenia kosztów wytworzenia i przychodów z wykonania niezakończonych usług, w tym budowlanych, objętych umową w okresie realizacji dłuższym niż sześć miesięcy, 9) zasad dokonywania odpisów aktualizujących 	art. 34–34c; art. 35
<p>Podjęcie decyzji w sprawie sprawozdania finansowego dotyczącej:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rodzaju sprawozdania (jednostkowe, łączne, skonsolidowane) i jego zakresu, 2) elementów sprawozdania finansowego, 3) sposobu prezentacji danych liczbowych – zaokrąglenie do tysięcy złotych, jeżeli nie zniekształca to obrazu jednostki zawartego w sprawozdaniu finansowym oraz w sprawozdaniu z działalności, 4) zakresu informacji (ich szczegółowości) ujętych w bilansie, 5) zakresu informacji ujmowanych w rachunku zysków i strat oraz jego wariantu (kalkulacyjny lub porównawczy), 6) zakresu informacji ujmowanych w informacji dodatkowej, 7) wyboru metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, 8) szczegółowości informacji w sprawozdaniu finansowym 	rozdział 5, 6 i 6a; art. 45 ust. 2 i 3; art. 55 ust. 2 i 2a; art. 45 ust. 5; art. 46 ust. 5 i 6; art. 47 ust. 4; art. 48; art. 48b ust. 1; art. 50 ust. 1 i 3
<p>Sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego nie później niż w ciągu trzech miesięcy od dnia bilansowego i przedstawienie go właściwym organom oraz złożenie podpisu pod sprawozdaniem</p>	art. 52 ust. 1 i 2; art. 63c ust. 3; art. 63g; art. 63j
<p>Sporządzenie przez duże jednostki oświadczenia na temat informacji niefinansowych niezbędnych do oceny rozwoju wyników oraz wpływu jej działalności na zagadnienia społeczne, pracownicze, środowiska naturalnego, poszanowania praw człowieka oraz przeciwdziałania korupcji, a także opis ich rezultatów</p>	art. 49b
<p>Zawarcie umowy o badanie sprawozdania finansowego jednostki z uprawnionym podmiotem</p>	art. 66 ust. 5
<p>Poddanie rocznego sprawozdania finansowego badaniu przez biegłego rewidenta</p>	art. 64

Obowiązki i uprawnienia	Podstawa prawna (ustawa o rachunkowości)
Współpraca z biegłym rewidentem w trakcie badania sprawozdania finansowego przez udostępnienie ksiąg rachunkowych, dokumentów stanowiących podstawę dokonanych w nich zapisów oraz wszelkich innych dokumentów, jak również udzielenie wyczerpujących informacji, wyjaśnień i oświadczeń niezbędnych do sporządzenia sprawozdania z badania	art. 67 ust. 1
Udostępnienie wspólnikom, akcjonariuszom lub członkom spółdzielni rocznego sprawozdania finansowego i sprawozdania z działalności, a jeżeli podlegało ono obowiązkowemu badaniu – także sprawozdania z badania sprawozdania finansowego, najpóźniej na 15 dni przed zgromadzeniem wspólników, walnym zgromadzeniem akcjonariuszy lub walnym zgromadzeniem członków albo przedstawicieli członków spółdzielni. Spółka akcyjna udostępnia ponadto akcjonariuszom sprawozdania rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej albo organu administrującego	art. 68
Złożenie sprawozdania finansowego wraz ze sprawozdaniem z badania biegłego rewidenta (jeżeli podlegało ono obowiązkowemu badaniu), odpisem uchwały lub postanowienia o zatwierdzeniu sprawozdania i podziale zysku/pokryciu straty we właściwym rejestrze sądowym lub innym organie prowadzącym rejestr (lub ewidencję działalności gospodarczej) w ciągu 15 dni od daty jego zatwierdzenia lub w ciągu 15 dni po zakończeniu szóstego miesiąca od dnia bilansowego (jeżeli nie zostało ono zatwierdzone)	art. 69
Zamieszczenie na stronie internetowej przez tłumacza przysięgłego oświadczenia grupy kapitałowej dotyczącego informacji niefinansowych albo sprawozdania grupy kapitałowej na temat informacji niefinansowych sporządzonych przez jednostkę dominującą wyższego szczebla w ciągu 30 dni od dnia zatwierdzenia, nie później niż w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego tej jednostki	art. 69 ust. 5
Złożenie sprawozdania finansowego (bez dodatkowych informacji i objaśnień) do ogłoszenia w ciągu 15 dni od daty zatwierdzenia wraz ze sprawozdaniem z badania oraz odpisem uchwały bądź postanowienia organu zatwierdzającego o jego zatwierdzeniu i podziale zysku lub pokryciu straty w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”, dotyczy jednostek, których sprawozdanie finansowe podlega badaniu, ale nie ma zastosowania art. 69 u.r.	art. 70 ust. 1 i 2
Złożenie oświadczenia do KRS o braku obowiązku sporządzenia i złożenia rocznego sprawozdania finansowego w terminie sześciu miesięcy od dnia kończącego rok obrotowy (dotyczy spółek jawnych osób fizycznych lub partnerskich, których przychody ze sprzedaży produktów, towarów i operacji finansowych nie przekroczyły 2 mln euro i które nie stosują zasad rachunkowości)	art. 70a
Wyrażenie zgody na udostępnienie zbioru danych lub ich części osobie trzeciej	art. 75

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości.

Niedopełnienie przez kierownika jednostki lub głównego księgowego obowiązków z zakresu postanowień ustawy o rachunkowości skutkuje sankcjami karnymi. Dotyczą one jedynie osób, którym zostały powierzone obowiązki w zakresie rachunkowości. Obecnie obowiązujące przepisy o odpowiedzialności karnej za nieprzestrzeganie prawa bilansowego odnoszą się do trzech zagadnień:

- 1) prowadzenia ksiąg rachunkowych,
- 2) sprawozdań finansowych,
- 3) szczególnych przypadków.

Sankcje karne za niedotrzymanie przepisów ustawy o rachunkowości prezentuje tabela 1.12.

Tabela 1.12. Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustawy o rachunkowości

Rodzaj odpowiedzialności	Naruszenia ustawy o rachunkowości	Sankcje karne
Odpowiedzialność solidarna (kierownika i głównego księgowego)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nieprowadzenie ksiąg rachunkowych, prowadzenie ich wbrew przepisom ustawy lub podawanie w nich nierzetelnych danych. 2. Niesporządzanie sprawozdania finansowego, skonsolidowanego sprawozdania finansowego, sprawozdania z działalności, sprawozdania z działalności grupy kapitałowej, sprawozdania z płatności na rzecz administracji publicznej, skonsolidowanego sprawozdania z płatności na rzecz administracji publicznej, sporządzanie ich niezgodnie z przepisami ustawy lub zawarcia w tych sprawozdaniach nierzetelnych danych. 	Kara grzywny lub pozbawienie wolności do dwóch lat albo obie te kary łącznie
Odpowiedzialność indywidualna kierownika podmiotu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niepoddanie rocznego sprawozdania badaniu przez biegłego rewidenta. 2. Nieudzielanie lub udzielenie niezgodnych ze stanem faktycznym informacji, wyjaśnień i oświadczeń biegłemu rewidentowi.* 3. Niedopuszczenie biegłego rewidenta do pełnienia obowiązków.* 4. Niezłożenie sprawozdania finansowego do ogłoszenia. 	Kara grzywny lub ograniczenie wolności

Rodzaj odpowiedzialności	Naruszenia ustawy o rachunkowości	Sankcje karne
	5. Niezłożenie sprawozdania finansowego, skonsolidowanego sprawozdania finansowego, sprawozdania z działalności, sprawozdania z działalności grupy kapitałowej, sprawozdania z płatności na rzecz administracji publicznej, skonsolidowanego sprawozdania z płatności na rzecz administracji publicznej we właściwym rejestrze sądowym. 6. Niezamieszczanie na stronie internetowej jednostki dokumentów dotyczących informacji niefinansowych (dotyczy art. 49b ust. 9 i art. 55 ust. 2c u.r.) lub oświadczenia grupy kapitałowej na ten temat (art. 69 ust. 5 u.r.). 7. Nieudostępnienie sprawozdania finansowego i innych dokumentów osobom uprawnionym. 8. Rozwiązanie umowy o badanie sprawozdania finansowego, bez uzasadnionej podstawy lub nieinformowanie Krajowej Rady Biegłych Rewidentów, a w odpowiednich przypadkach – Komisji Nadzoru Finansowego, o jej rozwiązaniu. 9. Zawieranie z firmą audytorską umowy o badanie ustawowe w rozumieniu art. 2 pkt 1 u.b.r., na okres krótszy niż dwa lata. 10. Stosowanie klauzul umownych, o których mowa w art. 66 ust. 5a u.r.	

* Odpowiedzialność w tym zakresie dotyczy także osoby, która przyjęła obowiązki w zakresie rachunkowości.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości.

Ustawa o rachunkowości nie określa wysokości grzywny ani kary ograniczenia wolności. Kary te wymierza sąd, stosując przepisy Kodeksu postępowania karnego. Do wniesienia oskarżenia²⁶ w tym zakresie uprawnione są: policja, urzędy skarbowe oraz inspektorzy kontroli skarbowej.

²⁶ Podstawą jest rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22.09.2015 r. w sprawie organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. poz. 1725 ze zm.).

1.7. Pytania i zadania problemowe

Pytania

1. Rachunkowość należy utożsamiać z pojęciem:
    - a) systemu księgowości,
    - b) systemu generowania informacji,
    - c) systemu zarządzającego.

  2. Które z poniższych informacji pochodzą z systemu rachunkowości:
    - a) poziom zobowiązań wymagalnych,
    - b) rentowność,
    - c) liczba wyprodukowanych wyrobów,
    - d) koszty działalności podstawowej,
    - e) wartość zasobów przedsiębiorstwa,
    - f) stan materiałów w magazynie,
    - g) posiadana gotówka w kasie firmy,
    - h) liczba kontrahentów.

  3. Zaliczenie do aktywów lub pasywów danego okresu kosztów lub przychodów dotyczących przyszłych okresów oraz przypadających na ten okres kosztów, które nie zostały poniesione, wynika ze stosowania zasady:
    - a) istotności,
    - b) współmierności kosztów i przychodów,
    - c) kontynuacji działalności,
    - d) ciągłości,
    - e) ostrożnej wyceny.

  4. Podstawową funkcją rachunkowości w gospodarce rynkowej jest funkcja:
    - a) informacyjna,
    - b) kontrolna,
    - c) atestacyjna,
    - d) analityczna,
    - e) ewidencyjna,
    - f) rozliczeniowa.
- Uszereguj funkcje rachunkowości i ich znaczenia. Uzasadnij odpowiedź.
5. Która jednostka ma obowiązek prowadzić pełne księgi rachunkowe:
    - a) pani Anna, która otworzyła salon kosmetyczny, przewidywane zatrudnienie 2 osób, a szacowne przychody na poziomie 2 000 000 zł rocznie,
    - b) pan Darek, który otworzył 2 restauracje w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Kapitał zakładowy 10 000 zł. Planowane przychody w pierwszym roku 300 000 zł,

- c) pan Filip, który prowadzi działalność gospodarczą dot. naprawy sprzętu AGD w domu klienta i rozlicza się z fiskusem w formie ryczału,
- d) pan Marian, który prowadzi warsztat naprawy samochodów i zatrudnia pomocnika, a szacowane miesięczne przychody określił na poziomie 12 000 zł.

6. Które zdanie jest prawdziwe:

- a) rachunkowość dostarcza pewnych, rzetelnych i wiarygodnych informacji,
- b) informacje dostarczane przez rachunkowość podatne są na manipulacje (związane ze stosowaniem polityki rachunkowości),
- c) informacje dostarczane przez rachunkowość są zawsze użyteczne w zarządzaniu,
- d) informacje dostarczane przez rachunkowość mają ograniczoną wartość poznawczą.

7. Zasada memoriałowa:

- a) dotyczy daty rejestracji operacji gospodarczych,
- b) zapewnia kompletność informacji księgowej przedsiębiorstwie w każdym okresie sprawozdawczym,
- c) jest przeciwieństwem zasady kasowej.

8. Zasada ostrożności wymaga:

- a) zmniejszenia wartości środków trwałych o dokonane odpisy umorzeniowe lub amortyzacyjne,
- b) księgowania wszystkich przychodów i zysków nadzwyczajnych,
- c) ewidencji wyłącznie niewątpliwych kosztów i strat nadzwyczajnych,
- d) tworzenia rezerw na znane ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń.

9. Wskaż, które z niżej podanych elementów „tworzą” system rachunkowości finansowej:

- a) dowody księgowe własne i obce,
- b) konta księgi głównej i ksiąg pomocniczych,
- c) wycena aktywów i pasywów w ciągu roku obrotowego,
- d) sprawozdawczość finansowa,
- e) polityka rachunkowości.

Uzupełnij katalog elementów systemu rachunkowości i wskaż realizowane przez nie cele.

10. Za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości określonych ustawą odpowiedzialność ponosi:

- a) rada nadzorcza jednostki,
- b) kierownik jednostki,
- c) prokurent,
- d) główny księgowy jednostki, jeżeli za jego zgodą obowiązki w tym zakresie zostaną mu przypisane.

Zadania problemowe

1. Czy na podstawie sprawozdań finansowych można ocenić działalność przedsiębiorstwa? Podaj zakres sprawozdania finansowego sporządzanego przez wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe oraz zobligowanych do badania sprawozdania finansowego, a następnie wskaż rodzaje sprawozdań stanowiących podstawę do oceny sytuacji majątkowej, finansowej, rentowności, płynności finansowej w obu rodzajach przedsiębiorstw.
2. Czy obowiązujące zasady prowadzenia rachunkowości są powiązane z rachunkowością zarządczą, finansową czy podatkową? Wskaż różnice (ewentualne podobieństwa) dotyczące zasad wyceny oraz zasad ewidencji oraz perspektywy generowanych informacji wraz ze standardem informacyjnym sprawozdań dla wyżej wymienionych członów rachunkowości.
3. Jakie uregulowania prawne określają sposób ewidencji i rozliczeń w rachunkowości finansowej, zarządczej i podatkowej. Wskaż ich gradację i uzasadnij potrzebę ich respektowania. W jakim zakresie rachunkowość zarządcza i rachunkowość podatkowa są powiązane z rachunkowością finansową?
4. Zakład wytwórczy, będący spółką jawną osoby fizycznej, osiągnął w br. obrotowym przychody netto ze sprzedaży w wysokości 1 300 000 zł. Ustal, jaką formę ewidencji (księgi podatkowe czy księgi rachunkowe) powinien on prowadzić od następnego roku. Uzasadnij odpowiedź.
5. Przypisz odpowiednią zasadę rachunkowości do niżej podanych rozwiązań stosowanych w firmie:
  - a) zmniejszenie stawek amortyzacyjnych samochodów w związku z trudną sytuacją finansową spółki oraz niepełnym ich wykorzystaniem,
  - b) przyjęcie założenia, że jednostka będzie kontynuowała działalność w dającej się przewidzieć przyszłości w niezmnieszonej istotnie zakresie, bez postawienia w stan likwidacji lub upadłości,
  - c) stosowanie uproszczeń w ewidencji operacji niewywierających istotnego wpływu na wynik finansowy,
  - d) ujmowanie w ewidencji wyłącznie niewątpliwych przychodów,
  - e) aktualizacja wyceny majątku na koniec roku obrotowego,
  - f) zmiana zasad rozliczania kosztów pośrednich na początku roku obrotowego,
  - g) zaliczenie do aktywów i pasywów danego okresu sprawozdawczego kosztów lub przychodów dotyczących przyszłych okresów oraz przypadających na ten okres kosztów, które jeszcze nie zostały poniesione,
  - h) rejestrowanie operacji zgodnie z ich treścią ekonomiczną.

6. Która z niżej podanych zasad rachunkowości ma zastosowanie w praktyce spółek kapitałowych:
- a) memoriałowa,
  - b) ostrożnej wyceny,
  - c) kasowa,
  - d) ciągłości działań,
  - e) kontynuacja działalności,
  - f) hierarchii,
  - g) istotności,
  - h) współmierności kosztów i przychodów,
  - i) zakazu kompensat.

Scharakteryzuj trzy wybrane z nich.

Rozdział 2

ELEMENTY RACHUNKOWOŚCI FINANSOWEJ FIRMY

2.1. Zakładowy plan kont jako podstawa funkcjonowania rachunkowości firmy

Zasadniczym i nieodzownym elementem rachunkowości każdej jednostki gospodarczej prowadzącej księgi rachunkowe, bez względu na formę prawną czy zakres prowadzonej działalności, jest zakładowy plan kont (ZPK). Od jego zawartości i struktury zależy nie tylko sposób prowadzenia ewidencji księgowej i jej pracochłonność, lecz także potencjał informacyjny rachunkowości. Zakładowy plan kont jest usystematyzowanym wykazem kont (z podaniem ich symboli i nazw) przeznaczonych do rejestracji eksploatowanych zasobów, źródeł ich finansowania i zachodzących w nim zmian (w tym także zdarzeń i procesów gospodarczych i osiągniętych wyników), wzbogacony o komentarz wyjaśniający treść i wzajemne powiązania kont. Stanowi on „centrum nerwowe” rachunkowości.

Jego zadaniem jest umożliwienie prowadzenia ksiąg rachunkowych zgodnie z ustawą o rachunkowości oraz innymi obowiązującymi regulacjami prawnymi (np. przepisami podatkowymi), z równoczesnym uwzględnieniem charakterystycznych cech działalności jednostki (specyfiki prowadzonej działalności, jej rodzaju i rozmiarów), potrzeb informacyjnych różnych użytkowników oraz techniki prowadzenia ksiąg rachunkowych. Spełnia on rolę podstawy do generowania niezbędnych zbiorów informacji finansowych.

Konstrukcja ZPK przedsiębiorstwa powinna umożliwić sporządzenie według obowiązujących wzorów:

- 1) sprawozdania finansowego,
- 2) deklaracji i zeznań podatkowych,
- 3) finansowych sprawozdań statystycznych, określonych przez przepisy o statystyce publicznej oraz

- 4) zapewnić generowanie niezbędnych informacji do:
  - a) ustalania różnego rodzaju należności i zobowiązań (np. wobec pracowników, instytucji publicznych, kontrahentów),
  - b) zarządzania i
  - c) kontroli realizacji wyznaczonych zadań, jak też
- 5) stwarzać warunki do włączenia systemu rachunkowości do realizacji zadań kontroli wewnętrznej.

Opracowując zakładowy plan kont dla przedsiębiorstwa, można posłużyć się:

- wzorcowym planem kont,
- dokonać w nim niezbędnych modyfikacji,
- bądź też opracować kompletnie nowy, własny ZPK.

Podejmując decyzję tym zakresie, należy uwzględnić rozmiary i rodzaj prowadzonej działalności przedsiębiorstwa, jej specyfikę, strukturę organizacyjną, obowiązujący standard sprawozdawczy, formę i technikę prowadzenia ksiąg rachunkowych, jak też potrzeby informacyjne kierownictwa. Przyjęte w ZPK rozwiązania muszą zostać potwierdzone zarządzeniem kierownika.

W celu ujednoczenia zasad grupowania operacji gospodarczych i ograniczenia nakładów pracy związanych z ustaleniem ZPK oraz otrzymania porównywalnych informacji liczbowych, łatwych do grupowania w potrzebnych przekrojach, można stosować wzorcowy plany kont. Warto dodać, że ten plan kont nie ma charakteru obligatoryjnego. Stanowi on jedynie zbiór kompetentnych, fachowych porad, który:

- pozwala ograniczyć wysiłek wielu osób sporządzających ZPK dla swoich jednostek,
- pełni rolę wspólnego języka księgowych, umożliwiającego ich porozumiewanie się,
- prowadzi do unifikacji sposobu księgowania typowych operacji gospodarczych i wyjaśnianie ewentualnych wątpliwości,
- ułatwia sporządzanie programów komputerowych, obsługujących rachunkowość,
- jest przydatny do różnego rodzaju szkoleń.

Warto dodać, że dla niektórych jednostek wzorcowe plany kont mogą być określone w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw finansów publicznych¹.

Konstruując ZPK, należy uwzględnić:

- a) wzory bilansu, rachunku zysków i strat oraz pozostałych obligatoryjnych elementów sprawozdania finansowego,
- b) metody zarządzania finansami jednostki,
- c) potrzeby informacyjne, kontrolne i decyzyjne kierownictwa.

---

¹ Jednostki, dla których minister właściwy do spraw publicznych może opracować wzorcowe plany kont, określa art. 83 ust. 2 u.r.